

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Eripedagoogika õppekava

Maie Oppar

**ISIKUANDMETE KAITSE PÕHIMÕTETEGA ARVESTAMISEST
ÕPILASE INDIVIDUAALSE ARENGU JÄLGIMISE KAARTIDE
TÄITMISEL.**

bakalaureusetöö

Juhendaja: Maili Karindi (BA)

Kaasjuhendaja: Jaan Kõrgesaar (knd pedagoogika)

Läbiv pealkiri: ÕIK ja isikuandmete kaitse põhimõtted

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Maili Karindi (BA)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaasjuhendaja: Jaan Kõrgesaar (knd pedagoogika)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Pille Häidkind (PhD)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2013

Kokkuvõte

Hariduslike erivajadustega õpilaste arengu ja toimetuleku jälgimiseks kasutatakse Eesti koolides õpilase individuaalse arengu jälgimise kaarti (ÕIK). Vaadates ÕIKdel sisalduvat informatsiooni isikuandmete kaitse seaduse valguses, ilmneb, et ÕIKde näol on tegemist nii isikuandmeid kui ka delikaatseid isikuandmeid sisaldavate dokumentidega. Seega tuleb ÕIKde koostamisel järgida kindlaid põhimõtteid. Käesolevas bakalaureusetöös uuritakse, milliseid erinevusi esineb koolides ÕIKde täitmisel, millest need erinevused tuleneda võivad ning kui teadlikult isikuandmete kaitse põhimõtetega ÕIKde täitmisel arvestatakse.

Uurimus on 2-etapiline:

1. sisuanalüüsi meetodil analüüsiti neljas koolis koostatud ÕIKsid, pidades silmas eelkõige isikuandmete kaitse eesmärgikohasuse ja minimaalsuse põhimõtete järgimist;
2. intervjuueriti samades koolides ÕIKde täitmise eest vastutavaid hariduslike erivajaduste koordineerijaid (HEVKO), eesmärgiga saada vastused järgmistele küsimustele: 1) kuidas on korraldatud koolides ÕIKde täitmine; 2) milliseid põhimõtteid peetakse olulisemaks ÕIKde täitmisel ja 3) paluti kirjeldada isikuandmete kaitsega seotud probleeme koolis HEV lastega töötamisel, tuues näiteid.

Saadud tulemustest lähtuvalt koostati isikuandmete kaitse põhimõtetega arvestamise soovitusel ÕIK täitmisel.:

- ÕIK täitmine peab olema eesmärgistatud tegevus, kus andmeid kogutakse üksnes määratletud eesmärkide saavutamiseks, seejuures nii väikses ulatuses kui võimalik;
- ÕIKde turvaline hoiustamine koolides peaks olema korraldatud läbipaistvalt ja andma andmesubjektile turvatunde.

Märksõnad: *hariduslik erivajadus, õpilase individuaalse arengu jälgimise kaart, hariduslike erivajadustega õpilaste õppe koordineerija, isikuandmete kaitse, delikaatsed isikuandmed, isikuandmete kaitse põhimõtted, eesmärgikohasuse põhimõte, minimaalsuse põhimõte.*

Abstract

Consideration of principles of personal data protection by filling students' individual development observing cards

For supervising a development and managing of students with educational disabilities in Estonian schools a student individual development observing cards are used. Looking the information that student's individual cards contain in the light of the Data Protection Act appears that documents include personal and delicate personal data. So while compiling the student's individual card certain principles must be followed. In this thesis are studied differences between schools and their students' individual cards, what might cause these differences and how consciously data protection principles are used.

The study had two stages:

1. In the method of content analysis the students' individual cards of four schools were analysed, paying mainly attention to the principle of purpose and principle of minimality in personal data protection.
2. Educational disabilities coordinators, who are responsible for filling the students' individual cards, from the same schools were interviewed in order to get answers to the questions: 1) how is the student's individual card filling organised at schools; 2) which principles in filling are considered the most important; 3) by giving examples, they were asked to describe problems of personal data protection working with students with educational disabilities.

Based on the results obtained were made recommendations for personal data protection principles while filling the students' individual cards:

- Filling the students' individual cards must be purposeful action, where all the data is collected only for specified purpose, as limited extent as possible.
- Safe storage of the students' individual cards at schools should be organised clearly and provide to a data subject a sense of security.

Sisukord

Kokkuvõte	2
Abstract	3
Sisukord.....	4
Sissejuhatus	6
Töö teoreetilised lähtekohad	8
Laste õigused.....	8
Kooli ja lapsevanema kohustused laste õiguste tagamisel, sh haridusliku erivajadusega arvestamise kohustus.....	9
Haridusliku erivajadusega õpilane (HEV õpilane).....	9
HEV õppuri määratlus.....	9
HEV õppurile osutatavad tugiteenused koolis ja õpilase individuaalse arengu jälgimise kaart (ÕIK)	9
Isikuandmete kaitse	11
Isikuandmete kaitse seadusandlik baas	11
Isikuandmete määratlus ja delikaatsed isikuandmed	12
Delikaatsete isikuandmete töötleja kohustused ja andmesubjekti individuaalse osaluse põhimõte.....	13
Isikuandmete kaitse küsimused koolides	14
Isikuandmete kaitse põhimõtted ning nendega arvestamine kooli tasandil	14
Varasemad uuringud	15
Uurimuse meetodika ja tulemused.....	16
Uurimuse eesmärgid.....	16
Uurimuse I etapp. Meetod.....	16
Andmete kogumise protsess ja valim.....	16
Dokumendianalüüs.....	18
Kasutatud analüüsi võtted ja raamistik.....	19

Uurimuse I etapi, sisuanalüüsi, tulemused ja nende kujunemine.....	22
Uurimuse II etapp. Meetod.....	24
Intervjuu planeerimine ja küsimustiku koostamine	24
Intervjuude läbiviimine	26
Uurimuse II etapi, intervjuude, tulemused ja analüüs.....	26
Vaatluskaartide täitmise korraldus koolides	27
Isikuandmete kaitse põhimõtete järgimine ÕIKde täitmisel.....	29
Isikuandmete kaitsega seonduvad probleemid koolides HEV lastega töötamisel	30
Arutelu.....	33
Tulemuste interpreteerimisega seotud probleemid	36
Soovitused	36
Autorsuse kinnitus.....	38
Kasutatud kirjandus.....	39
Lisad	41

Sissejuhatus

Tagamaks koolides kõikidele lastele võimetekohane õpetus, on oluline jälgida õpilase individuaalset arengut, võimalikult vara märgata erivajadust ja rakendada õigeaegselt vajalikke tugiteenuseid. Haridusliku erivajadusega õpilase arengu ja toimetuleku jälgimiseks koostatakse põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 48 lg 6 kohaselt õpilase individuaalse arengu jälgimise kaart (ÕIK) (RT I 2010, 41, 240).

Koolides kasutatakse valdavalt 2007. a Tiirmaa, L. poolt koostatud kogumikus „Abiks õpetajale. Erivajadustega lapse ja noore toetamise võimalusi hariduse omandamisel.“ toodud ÕIK soovituslikku vormi.

Tulenevalt isiklikust kogemusest erivajadustega laste koolis töötades, on käesoleva töö autor pannud tähele, et erinevad koolid täidavad ÕIKsid erineva põhjalikkusega.

Howe (1992) sõnul peab konfidentsiaalsus olema kaitstud erinevatel tasanditel, nii ka hariduses. Praktika on näidanud, et õpilase konfidentsiaalsus ja privaatsus pole piisavalt tagatud, sest lapsed ei suuda oma vanuse tõttu omada ise täielikku ülevaadet oma privaatsuse tagamisest. Seetõttu vajab valdkond erilist tähelepanu, eriti tõsine on see olukord erivajadustega õpilaste puhul (Howe, 1992).

Vaadates ÕIKdel sisalduvat infot isikuandmete kaitse seaduse (RT I 2007, 24, 127) valguses on selge, et ÕIKde näol on tegemist nii isikuandmeid kui ka delikaatseid isikuandmeid sisalduvate dokumentidega. ÕIK sisaldab andmeid õpilase isiku, tema vanemate, õppeedukuse, haridusliku erivajaduse, tervises seisundi, puuete jmt. Sellele märgitakse andmed teostatud uuringute, rakendatud tugiteenuste ja nende tulemuslikkuse kohta jpm.

Septembris 2011. väljendas õiguskantsleri büroo Indrek Tederi seisukohta, et *on olemas tungiv vajadus üheste ja selgete juhiste järele, mis aitaks lastega igapäevaselt töötavatel spetsialistidel täita seadustest tulenevaid kohustusi lapse abistamisel ja tema abivajadusest teatamisel, järgides samas ka isikuandmete kaitse põhimõtteid* (Padrik, 2011, para 1). Samas teatati, et *õiguskantsleril kui lasteombudsmanil on kavas niisugune soovituslik juhised koostada* (Padrik, 2011, para 2).

Oma seisukohavõetus märkis Teder muuhulgas: *2009. aastal Tartu Ülikooli teadlaste poolt läbiviidud uuring tõi ühe laste väärkohtlemisest teatamise takistusena välja võrgustiku osapoolte lahknevad seadusetõlgendused. Uuringu raames küsitletud spetsialistidest leidis 51%, et isikuandmete kaitse seadus keelab väärkoheldud lapse kohta info edastamise. Sama teema on teravalt tõusetunud ka mitmetel käesoleval aastal lastekaitse- ja sotsiaaltöötajate,*

õpetajate ning arstide ja õdede osavõtul toimunud lapse õigusi, võrgustikutööd ja varast märkamist käsitletud seminaridel (Padrik, 2011, para 5).

Samas märgib õiguskantsler, et *probleemi põhjuseks on pigem vähene informeeritus lastekaitse ja isikuandmete kaitse põhimõtetest* (Padrik, 2011, para 7).

Nimetatud uuringuks oli Soo, Ilvese ja Strömpli poolt 2009. a läbiviidud uuring „Laste väärkohtlemise juhtumitest teavitamine ja võrgustikutöö.“. Nende poolt teostatud uurimuses kuulusid valimisse järgmised spetsialistid: *kooliõpetaja, kooli parandusõppe õpetaja (eripedagoog), lasteaiapäetaja, kooli sotsiaalpedagoog, omavalitsuse lastekaitsetöötaja (4 isikut), noorsoopolitseinik, politseiametnik, lastepsühhiaater, erakorralise meditsiini töötaja, psühhoterapeut, prokurör ja lastekaitse valdkonna vabatahtlik* (Soo jt 2009, 6).

Sarnaseid uuringuid, mis oleks tehtud kooli keskkonnas käesoleva töö koostaja ei leidnud. Seega pidas töö autor oluliseks uurida, kas samad probleemid võivad esineda ka koolides ÕIKdega töötamisel.

Eeltoodust tulenevalt seati käesolevas töös eesmärgiks uurida, milliseid erinevusi esineb koolides õpilase individuaalsuse arengu jälgimise kaartide täitmisel, millest need erinevused võivad tuleneda (mida ühes või teises koolis peetakse vajalikuks õpilase kohta dokumenteerida ja miks) ning kui teadlikult isikuandmete kaitse põhimõtetega ÕIKde täitmisel arvestatakse.

Nimetatud eesmärkide saavutamiseks teostati kahe-etapiline uurimus, mille esimeses etapis analüüsiti ÕIKde täitmise erisusi neljas Lõuna-Eesti tavakoolis, pidades silmas isikuandmete kaitse põhimõtteid, eelkõige eesmärgikohasuse ja minimaalsuse põhimõtet.

Uuringu teises etapis intervjueriti samades koolides ÕIKde täitmise eest vastutavaid hariduslike erivajaduste koordineerijaid (HEVKO), selgitamaks välja, mis võib olla leitud erinevuste põhjuseks. Lisaks uuriti läbi intervjuude, kui teadlikud on HEV koordineerijad isikuandmete kaitsega seotud eetilistest ja seadustest tulenevatest kohustustest ning missuguseid isikuandmete kaitsega seonduvaid probleeme on koolides ette tulnud.

Uurimuse käigus kogutud andmete põhjal ning analüüsitud õigusakte silmas pidades koostati soovitusel isikuandmete kaitse põhimõtetega arvestamiseks õpilase individuaalse arengu jälgimise kaartide (ÕIK) täitmisel. Arvestades käesoleva uurimuse väikest mahtu, sobiks uuringu käigus kogutud andmeid kasutada lähteandmetena edasise põhjalikuma uurimistöö kavandamiseks.

Töö teoreetilised lähtekohad

Laste õigused

Eestis on reguleeritud laste õiguste kaitse peamiselt ÜRO lapse õiguste konventsiooni ja lastekaitse seadusega.

ÜRO lapse õiguste konventsioon on rahvusvaheline leping, millega Eesti ühines 1991. aastal ning alates sellest ajast on lapse õiguste ja lastekaitse valdkond tänu seaduste ja teiste õigusaktide täiendamisele ning uute ettevalmistamisele ja vastuvõtmisele jõudsalt arenenud (Pedak 2005).

Lisaks reguleerivad laste õigusi veel ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon, ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioon, Eesti Vabariigi põhiseadus, Eesti Vabariigi lastekaitse seadus, sotsiaalhoolekande seadus, perekonnaseadus, haridusseadus, põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, koolieelse lasteasutuse seadus jpt.

Pedak (2005) toob lapse õiguste konventsioonist välja neli üldpõhimõtet: ebavõrdse kohtlemise keeld (art 2), lapse huvide esikohale seadmine (art 3), lapse ellujäämise ja arengu tagamine (art 6) ning lapse seisukohtadega arvestamine (art 12). Need neli moodustavad tema sõnul konventsiooni põhialused ja lapsesõbraliku ühiskonna standardi, mille järgimise korral saab iga laps areneda harmooniliselt ja realiseerida kõiki oma võimeid. Lapse huvide esikohale seadmise põhimõttele läheneb lapse õiguste konventsioon progressiivselt, käsitades seda ideed kogu konventsiooni läbiva üldpõhimõttena. Lapse huvidest lähtumine on keskseks printsiibiks kõigi last puudutavate otsuste tegemisel. Kõikide täiskasvanute poolt tehtavate otsuste tegemisel tuleb arvestada, kuidas otsus last mõjutab (Pedak 2005).

Selle põhimõtte kohaselt vajab isik, kes ei ole veel saavutanud füüsilist ja vaimset küpsust, rohkem kaitset, kui teised (Türk 2009).

Põhiseaduse kohaselt on igal inimesel õigus haridusele. *Õppimine on kooliealistel lastel seadusega määratud ulatuses kohustuslik ning riigi ja kohalike omavalitsuste üldhariduskoolides õppemaksuta* (RT 1992, 26, 349).

Eesti Vabariigi põhiseaduses, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonis, lapse õiguste konventsioonis ning Euroopa Liidu alusdokumentides nimetatud eetilistest põhimõtetest tulenevaid väärtusi peetakse eesti üldhariduskooli alusväärtusteks ka põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse mõistes (RT I 2010, 41, 240).

Kooli ja lapsevanema kohustused laste õiguste tagamisel, sh haridusliku erivajadusega arvestamise kohustus

Iga kool peab oma õpilasi tundma ja vajadusel neile tuge pakkuma. Vastavalt põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse §-le 6 lähtuvad riik, koolide pidajad ja koolid õppe korraldamisel põhimõttest, et kvaliteetne üldharidus peab olema võrdväärselt kättesaadav kõigile isikutele, sõltumata nende sotsiaalsest ja majanduslikust taustast, rahvusest, soost, elukohast või hariduslikust erivajadusest (RT I 2010, 41, 240).

Kohustused on ka lapsevanematel. Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 11 kohaselt on vanem kohustatud võimaldama ja soodustama koolikohustuse täitmist, sealhulgas tegema koostööd kooliga— kasutama meetmeid, mida talle pakub kool või elukohajärgne valla- või linnavalitsus ja pöörduma kooli ettepanekul nõustamiskomisjoni poole (RT I 2010, 41, 240).

Perekonnaseaduse § 125 sätestab, et hariduse andmise asjades arvestavad vanemad ennekõike lapse võimeid ja kalduvusi. *Vajaduse korral küsivad vanemad nõu õpetajalt või muult asjatundlikult isikult* (RT I 2009, 60, 395).

EV lastekaitse seaduse § 25 lõike 1 kohaselt on lapse vanematel või hooldajatel kohustus õppima last tundma ja mõistma, et tema arengut asjatundlikult toetada ning neil on õigus saada selleks tasuta konsultatsiooni sotsiaaltalituselt (RT 1992, 28, 370).

Haridusliku erivajadusega õpilane (HEV õpilane)

HEV õppuri määratlus

Kõrgesaar (2010) toob välja järgmise HEV õppuri määratluse: *mõnikord erinevad õppijad oma võimetelt, taustalt ja isiksuste omadustelt sedavõrd, et nende õppimisvajadusi on raske rahuldada harjumuspärasel ja kergesti kättesaadaval viisil sh nii öelda tavalises õppekeskkonnas. Sellisel viisil avalduvaid erinevusi nimetatakse hariduslikeks erivajadusteks* (Kõrgesaar 2010, 3).

Haridusliku erivajaduse täpsustatud määratlus on esitatud põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse §-s 46 (RT I 2010, 41, 240).

HEV õppurile osutatavad tugiteenused koolis ja õpilase individuaalse arengu jälgimise kaart (ÕIK)

Tiirmaa annab kogumikus „Abiks õpetajale. Erivajadustega lapse ja noore toetamise võimalusi hariduse omandamisel“ (2007) õpilase arengu ja toetamiseks koolis järgnevaid

soovitusi: *Et tagada koolides kõikidele lastele võimetekohane õpetus on oluline jälgida nende individuaalset arengut, võimalikult vara märgata erivajadust ja rakendada õigeaegselt tugiteenuseid. Lapse individuaalse arengu jälgimiseks, toetamiseks ja potentsiaali avamiseks on vaja süsteemset, kvalifitseeritud ja hästi koordineeritud meeskonnatööd, milles algusest peale osalevad ka lapsevanem(ad)* (Tiirmaa, 2007, 3).

Haridusliku erivajadusega õpilase õppe ja arengu toetamiseks vajaliku koostöö korraldamiseks määrab kooli juhtkond ametisse haridusliku erivajadusega õpilase õppe koordineerija (edaspidi ka HEVKO) ning vajadusel kaasatakse hariduslike erivajadustega laste arendamise/õpetamise haridusasutuse väliseid spetsialiste (RT I 2010, 41, 240).

Õpilase individuaalsuse arendamine toimub kolmel tasandil:

I tasand– kõiki lapsi hõlmavad tegevused. Õpilase individuaalsuse märkamine ja esmane toetamine klassijuhataja ja aineõpetajate poolt. *Lapse arengu jälgimine ja kirjeldamine toimub rühma- või klassitöö tingimustes, vastavalt vajadusele õpetaja diferentseerib ja individualiseerib tegevusi/õpetust ning nõustab ja juhendab lapsevanemat* (Tiirmaa 2007, 4).

II tasand— arenguliste ja hariduslike erivajadustega (sh andekaid) lapsi hõlmavad tegevused. I tasandi vaatluse tulemusi analüüvides selgitakse välja, kas õpilane vajab eriabi. *Lapse arengutaseme täpsem hindamine toimub haridusasutuse õpetajate ja/või vajalike spetsialistide poolt, määratakse vajadus ning rakendatakse koolis arengut toetavaid tugiteenuseid* (Tiirmaa 2007, 4).

Põhikooli ja gümnaasiumiseaduse § 46 lõige 3 sätestab: *haridusliku erivajaduse väljaselgitamisel kasutatakse pedagoogilis-psühholoogilist hindamist, erinevates tingimustes õpilase käitumise korduvat ja täpsemat vaatlust, õpilast ja tema kasvukeskkonda puudutava lisateabe koondamist, õpilase meditsiinilisi ja logopeedilisi uuringuid* (RT I 2010, 41, 240).

Pedagoogilis-psühholoogilise uuringu tulemustest teevad õpetajad ja teised kooli spetsialistid kokkuvõtte õpilase tugevatest ja arendamist vajavatest külgedest ning annavad soovitused edaspidiseks pedagoogiliseks tööks ja tugiteenuste rakendamiseks. Kokkuvõttes peab kajastuma õpilase hariduslike erivajaduste olemus, millest lähtutakse edasise arendustegevuse planeerimisel (Tiirmaa 2007, 18).

Sellel tasandil rakendatakse arengut toetavaid tugiteenuseid kooli otsusel.

Tugiteenuse rakendamise tulemuslikkuse kohta märgivad kõik hariduslike erivajadustega õpilasega tegelejad ja spetsialistid vähemalt kord õppeaastas (õppeaasta lõpus) kaarti õpilase (aine) alase toimetuleku kirjelduse ja esitavad omapoolsed soovitused. Lähtuvalt eelnevast kavandatakse edasised tegevused: tugiteenuste lõpetamine, tugiteenuse jätkamine samal või tõhustatud viisil, täiendavate uuringute teostamine, tugiteenuste

vahetamine või muu teenuse lisamine, ettepanek nõustamiskomisjoni suunamiseks vm. (Tiirmaa 2007, 18-19).

III tasand— arenguliste ja hariduslike erivajadustega lapsi hõlmavad tegevused pärast täiendavaid uuringuid väljaspool haridusasutust. Tiirmaa (2007) märgib: *kui koolis rakendatud tugiteenused ei osutunud tulemuslikuks, viiakse läbi täiendav uuring, mis toimub valdavalt meditsiinasutuses arstide osalusel* (ka maakondlikes nõustamiskeskustes- autor). *Uuringute tulemused on aluseks õpilase nõustamiskomisjoni suunamiseks. Nõustamiskomisjoni soovitude alusel jätkub eriõpetuse ja tugiteenuste rakendamine kas tava- või eriklassi või vastava spetsiaalsusega erikooli tingimustes. Arengukeskkonna kujundamisel arvestatakse nõustamiskomisjoni ja uuringus osalenud spetsialistide soovitusi. Koostöös koolipidajaga kohandatakse ruume, vajalikke vahendeid, õppetegevuste sisu ja raskusastet. Lähtuvalt hariduslike erivajaduste spetsiifikast, peab kool kindlustama õpilasele võimetekohase õpetuse* (Tiirmaa 2007, 19).

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 11 kohaselt on vanem kooli ettepanekul kohustatud pöörduma nõustamiskomisjoni poole (RT I 2010, 41, 240). Lisaks nõustamiskomisjoni soovitusel rakendatavatele meetmetele võib edasi rakendada ka kooli otsusel rakendatavaid meetmeid.

Isikuandmete kaitse

Isikuandmete kaitse seadusandlik baas

Andmekaitse üldiseks aluseks on:

- ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon (1948) ja
 - inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (1950)
- ning tähtsamad Euroopa Liidu õigusaktid:
- isikuandmete automatiseeritud töötlemisel isiku kaitse konventsioon (1981) ja
 - Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 95/46/EÜ, üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta.

Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis deklareeritakse igäihe õigus, et austatakse tema era- ja perekonnaelu (RT II 1996, 11, 34) ning see põhimõte leiab kajastamist ka meie Eesti Vabariigi põhiseaduses, mille § 26 sätestab igäihe õiguse perekonna- ja eraelu puutumatusel (RT 1992, 26, 349).

Eestis reguleerivad andmekaitsega seonduvat:

- Eesti Vabariigi põhiseadus, milles käsitlevad isikuandmete kaitset ja nende avalikustamist paragrahvid 26, 42 ja 44;
- isikuandmete kaitse seadus;
- avaliku teabe seadus ja
- elektroonilise side seadus.

Isikuandmete kaitse seaduse ja selle alusel kehtestatud õigusaktide järgimist kontrollib Eestis Andmekaitse Inspektsioon, kelle üheks ülesandeks on anda ka soovituslikke juhiseid isikuandmete kaitse seaduse rakendamiseks (RT I 2007, 24, 127). Nimetatud juhistele on tuginetud ka käesoleva töö raames teostatud uurimuse läbiviimisel.

Isikuandmete määratlus ja delikaatsed isikuandmed

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 95/46/EÜ, üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta ning isikuandmete kaitse seadus käsitlevad isikuandmetena igasugust teavet tuvastatud või tuvastatava füüsilise isiku kohta. Tuvastatav isik on isik, keda saab otseselt või kaudselt tuvastada, eelkõige isikukoodi põhjal või ühe või mitme tema füüsilisele, füsioloogilisele, vaimsele, majanduslikule, kultuurilisele või sotsiaalsele identsusel omase joone põhjal (EÜT L 281, 1995).

Isikuandmete töötlemiseks peetakse iga isikuandmetega tehtavat toimingut või toimingute kogumit, olenemata sellest, kas see on automatiseeritud või mitte, näiteks kogumine, salvestamine, korrastamine, säilitamine, kohandamine või muutmine, väljavõtete tegemine, päringu teostamine, kasutamine, üleandmine, levitamine või muul moel avaldamine, ühitamine või ühendamine, sulgemine, kustutamine või hävitamine (EÜT L 281, 1995).

Eraldi käsitletakse õigusaktides delikaatseid isikuandmed, milleks isikuandmete kaitse seaduse (RT I 2007, 24, 127) määratluse kohaselt on:

- 1) poliitilised vaated, usulisi ja maailmavaatelisi veendumusi kirjeldavad andmed, välja arvatud andmed seadusega ettenähtud korras registreeritud eraõiguslike juriidiliste isikute liikmeks olemise kohta;
- 2) etnilist päritolu ja rassilist kuuluvust kirjeldavad andmed;
- 3) andmed tervises seisundi või puude kohta;
- 4) andmed pärilikkuse informatsiooni kohta;
- 5) biomeetrilised andmed (eelkõige sõrmejälje-, peopesajälje- ja silmaiirisekujutis ning geenandmed);
- 6) andmed seksuaalelu kohta;

- 7) andmed ametiühingu liikmelisuse kohta;
- 8) andmed süüteo toimepanemise või selle ohvriks langemise kohta enne avalikku kohtuistungit või õigusrikkumise asjas otsuse langetamist või asja menetluse lõpetamist.

Delikaatsete isikuandmete töötaja kohustused ja andmesubjekti individuaalse osaluse põhimõte

Kuna eelpool mainitud õigusaktid kehtestavad, et isikuandmete töötlemine on iga isikuandmetega tehtav toiming, on koolile kui delikaatsete isikuandmete töötlejale seadusandja pannud kohustuse registreerida delikaatsete isikuandmete töötlemine Andmekaitse Inspektsioonis. See tähendab, et andmete töötaja peab kirjeldama teatud andmete töötlemise aspekte (andmete koosseis, eesmärk, rakendatud turvameetmed jms) ning saama andmete töötlemisele heakskiidu andmekaitse järelevalveasutuselt ehk siis Andmekaitse Inspektsioonilt. Registreerimistaotlust ei pea esitama, kui on määratud isikuandmete kaitse eest vastutav isik (RT I 2007, 24, 127).

Laanest (2011) selgitab, et isikuandmete töötlemisel tuleb tagada andmete

- 1) terviklikkus – andmete pärinemine autentsest allikast ning veendumine, et need pole hiljem muutunud ja/või neid pole hiljem volitamatu muudetud;
- 2) käideldavus – teabe õigeaegne ning optimaalne kättesaadavus ning kasutatavus selleks volitatud isikutele ning subjektidele;
- 3) konfidentsiaalsus ehk salastatus – andmete kättesaadavus ainult selleks volitatud isikutele (ning kättesaamatus kõikidele ülejäänutele).

Nimetatud nõuete tagamiseks tuleb andmete töötlejal võtta kasutusele füüsilised, organisatsioonilised ja infotehnilised turvameetmed (Laanest 2011).

Ilus (2005) kirjutab, et isikuandmete kogumine ja töötlemine muutub üha laiaulatuslikumaks ning see vähendab andmesubjekti võimalusi kontrollida oma andmete käitlemist. Ta selgitab, et ühest küljest on isikuandmete kaitse reeglite eesmärgiks andmete töötlemise selline piiramine, kus andmeid tohib koguda ja kasutada ainult nii palju, kui see konkreetsete eesmärkide saavutamiseks vajalik. Teisest küljest peab andmesubjekt ise saama oma andmete töötlemist mõjutada, selles osaleda ja seda kontrollida (Ilus 2005). Seetõttu on andmekaitse reeglites nõue, et igasuguste andmete töötlemise aluseks on andmesubjekti ehk isiku enda või isiku seadusliku esindaja informeeritud nõusolek andmete kasutamiseks (RT I 2007, 24, 127).

Isikuandmete kaitse küsimused koolides

Koolis töödeldavateks õpilase kohta käivateks isikuandmeteks on põhikooli- ja gümnaasiumiseadusest (RT I 2010, 41, 240) tulenevalt:

- õpilase isikut tuvastavad andmed (nimi, isikukood, sünniaeg);
- õpilase kontaktandmed;
- andmed lapsevanema või seadusliku esindaja kohta (võivad olla ka delikaatsed, nt kui laps on lapsendatud);
- õpilase tervislikku seisundit kajastavad andmed sh erivajadusi ja/või puuet kirjeldavad andmed (delikaatsed isikuandmed- nt ÕIK);
- alaealise õigusrikkumist kirjeldavad andmed (delikaatsed isikuandmed).

Seega tohib ja peab kool koguma andmeid, mis on õigusaktides sõnaselgelt sätestatud, aga ka andmeid, mis on olulised lapse enda ja teiste isikute elu ja tervise kaitsmise tagamiseks. Kilk (2010) kirjutab, et teatud juhtudel võib see tähendada, et koolil tuleb töödelda ka delikaatseid isikuandmeid – eelkõige andmeid õpilase terviseseisundi, vaimse võimekuse või puude kohta. Kui lapsega koolis tema terviseseisundist tulenevalt midagi juhtub, peab kool oskama reageerida, samuti peab kool tagama õpilase hariduslike erivajaduste märkamise, identifitseerimise ja võimalike meetmete rakendamise (Kilk, 2010).

Isikuandmete kaitse põhimõtted ning nendega arvestamine kooli tasandil

Isikuandmete töötleja on kohustatud isikuandmete töötlemisel järgima järgmisi põhimõtteid (RT I 2007, 24, 127):

- seaduslikkuse põhimõte – isikuandmeid võib koguda vaid ausal ja seaduslikul teel;
- eesmärgikohasuse põhimõte – isikuandmeid võib koguda üksnes määratletud ja õiguspäraste eesmärkide saavutamiseks ning neid ei või töödelda viisil, mis ei ole andmetöötlemise eesmärkidega kooskõlas;
- minimaalsuse põhimõte – isikuandmeid võib koguda vaid ulatuses, mis on vajalik määratletud eesmärkide saavutamiseks;
- kasutuse piiramise põhimõte – isikuandmeid võib muudel eesmärkidel kasutada üksnes andmesubjekti nõusolekul või selleks pädeva organi loal;
- andmete kvaliteedi põhimõte – isikuandmed peavad olema ajakohased, täielikud ning vajalikud seatud andmetöötlemise eesmärgi saavutamiseks;

- turvalisuse põhimõte – isikuandmete kaitseks tuleb rakendada turvameetmeid, et kaitsta neid tahtmatu või volitamata töötlemise, avalikuks tuleku või hävimise eest;
- individuaalse osaluse põhimõte – andmesubjekti tuleb teavitada tema kohta kogutavatest andmetest, talle tuleb võimaldada juurdepääs tema kohta käivatele andmetele ja tal on õigus nõuda ebatäpsete või eksitavate andmete parandamist.

2009. aastal on andmekaitse ja eraelu puutumatus kaitsega tegeleva töörühma eesistuja Türk teinud kokkuvõtte: Arvamus laste isikuandmete kaitse kohta „Üldised suunised ja erijuhtum koolide kohta“. Neid kõiki seitset põhimõtet järgides suudab kool tagada kogutud isikuandmete eesmärgipärase kasutamise ning nende andmete töötlemise konfidentsiaalsuse. Kuna tegemist on lastega ning lapsed ei ole veel saavutanud täielikku küpsust, peavad vastutavad töötajad (antud juhul pedagoogid) olema isikuandmete kaitse põhimõtetest teadlikud ja tegutsema nende andmete töötlemisel äärmiselt heauskelt. Kuna lapsed arenevad, muutuvad ka nendega seonduvad andmed, mis võivad kiiresti aeguda või kaotada asjakohasuse seoses otstarbega, mille tarvis neid algselt koguti, siis ei tohi andmeid hoida kauem, kui neid tegelikult vajatakse (Türk 2009).

Alaerialiste isikuandmete parema kaitse tagamiseks on oluline, et laste haridusega vahetult tegelevad isikud läbiksid juba varakult andmekaitsepõhimõtteid käsitleva põhjaliku koolituse (Türk 2009, 19).

Varasemad uuringud

Sarnaseid uuringuid, mis oleks tehtud kooli keskkonnas, käesoleva töö koostaja ei leidnud, kuid Tartu Ülikooli teadlased Soo, Ilves ja Strömpl uurisid 2009. aastal laste väärkohtlemisjuhtumitest teavitamist ja võrgustikutööd. Nad tõid ühe laste väärkohtlemisest teatamise takistusena välja võrgustiku osapoolte lahknevad seadusetõlgendused. Uuringu järgi nähakse ühe olulise takistusena koostöö tegemisel, laste abistamisel ja vajalike meetmete rakendamisel isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid piiranguid (Soo jt 2009).

Õiguskantsleri hinnangul on probleemi põhjuseks pigem vähene informeeritus lastekaitse ja isikuandmete kaitse põhimõtetest. Tuginedes lastekaitse seadusele, saab väärkohtlemisena tõlgendada ka lapse abita jätmist (Teder 2011).

Seega pidas käesoleva töö autor oluliseks uurida, kas samad probleemid võivad esineda ka koolides ÕIKdega töötamisel.

Uurimuse metoodika ja tulemused

Uurimuse eesmärgid

Käesoleva uurimuse eesmärgiks oli:

- 1) uurida ja kirjeldada õpilase individuaalsuse arengu jälgimise kaartide (edaspidi ÕIK) täitmise erisusi neljas Lõuna-Eesti tavakoolis, pidades silmas isikuandmete kaitse põhimõtteid;
- 2) selgitada välja, millega põhjendavad nimetatud erinevusi nendes koolides ÕIKde täitmise eest vastutavad isikud (HEVKOde) ning millised on nende teadmised isikuandmete kaitse põhimõtetest;
- 3) analüüsides uurimuse tulemusi ja kehivaid õigusakte, koostada isikuandmete kaitse põhimõtete arvestamise soovitusel ÕIK-de täitmisel.

Nimetatud eesmärkide täitmiseks teostati kahe-etapiline uurimus.

I etapp – ÕIKde sisuanalüüs. Keskendudes õpilase toetamiseks olulisele informatsioonile uuriti, milliseid erinevusi esineb koolides ÕIKde täitmisel, pidades silmas kaht isikuandmete kaitse põhimõtet: 1) eesmärgikohasuse ja 2) minimaalsuse põhimõtet.

II etapp – intervjuu HEVKOdega. Intervjueerides samades koolides ÕIKde täitmise eest vastutavaid hariduslike erivajaduste koordineerijaid uuriti, mis võib olla leitud erinevuste põhjuseks. Lisaks uuriti läbi intervjuude kui teadlikud on HEV koordineerijad isikuandmete kaitsega seotud eetilistest ja seadustest tulenevatest kohustustest ning missuguseid isikuandmete kaitsega seonduvaid probleeme on koolides ette tulnud.

Uurimuse I etapp. Meetod

Andmete kogumise protsess ja valim

Esialgse kava kohaselt planeeriti kasutada maksimaalset erineva juhtumi valimit, st valida välja neli kooli, kus täidetakse vaatluskaarte võimalikult erinevalt (põhjalikud kirjeldused vs napolisõnalised kokkuvõtted). Info selle kohta, missugused koolid valimisse sobiksid, saadi nõustamiskomisjonidest (e-kirja näidis on toodud lisas 1) ning tuginedes oma töökogumisele. Pöördumised saadeti välja Tartu linna, Tartu maakonna, Valga, Võru ja Põlva maakonna nõustamiskomisjonidele. Soovitusi saadi kolmelt komisjonilt. Nende soovitude põhjal valiti kõigepealt välja kaks suurt kooli. Mõlemad nõustusid. Väiksemate koolide valikul puhul

pöörduiti nelja kooli poole sooviga saada uurimuseks ÕIKsid. E-kirja näidis on toodud lisas 2. Nõusolekud saadi kahelt koolilt. Seega tuli valimisse kokku neli kooli.

Koolide HEV koordineerijad, kes antud koolis ÕIKsid haldavad ja nende täitmist korraldavad toimised järgnevalt:

- Variant 1 – ÕIKd trükiti välja arvutist, kustutades väljatrükil kõik isiku tuvastamist võimaldavad andmed. Vajalikes kohtades tähistati need mingi suvalise tähisega (nt olid kaardil erinevate laste nimed, siis ühe lapse nimi asendati tähega X ja teise lapse nimi tähega Y jne). Pärast väljatrükki loeti kaardid veel uuesti läbi, et kindlustada kõikide isikut tuvastada võimaldavate andmete kustutamine.
- Variant 2 – ÕIKdest tehti valguskoopiad, millelt kustutati korrektoriga kõik isiku tuvastamiseks võimalikud andmed. Seejärel tehti nendest uued koopiad ja eelmised hävitati. Sellist toimingut pidas uurimuse läbiviija vajalikuks, sest korrektoriga andmete kustutamine ei välista võimalust neid andmeid taastada.

Valimisse võetud neljast koolist olid kaks suured linnagümnaasiumid: esimeses ligikaudu 1400 õpilast, kellest ca 970 põhikoolis ja teises veidi üle 1000 õpilase, kellest üle 700 põhikoolis. Lisaks linnakoolidele oli valimis kaks maakooli: esimeses ligikaudu 150 õpilast ja teises ligikaudu 70 õpilast.

Kaarte saadi kokku 40. Suurim kaartide arv ühest koolist oli 12 ja väikseim 8. Kaardid esitati uurimiseks seisuga detsember 2012.

Probleemid. Suurimaks probleemiks, mida vastajad väljendasid, oli kõikide koolide puhul hirm selle ees, et ka umbisikustatud kaartide väljastamisega uurimuse jaoks rikutakse isikuandmete kaitse seadust.

Kõik koolid vastasid esmalt, et need kaardid sisaldavad isikuandmeid ja nad ei saa neid väljastada või, et nad ei tea täpselt, kas nad tohivad mulle ÕIKsid üldse anda/näidata. Kuigi pöördumises selgitati, et palutakse kaarte vormis, mis ei võimalda isikuid tuvastada, oldi kahtleval seisukohal. Näited:

„...kardan, et ei saa vaatluskaarte teile päris anda...“

„...muuseas – IAJ (ÕIK- autor) kaardid on piiratud juurdepääsuga dokumendid, sest sisaldavad delikaatseid isikuandmeid. Ei oska öelda, kuivõrd Teile neid üldse lugeda antakse...“

„...nõus kui kasutatakse nii, et ei lähe pahuksisse seadusega...“

„see oleks ju täielik andmekaitse seaduse rikkumine...“

ÕIKde saamiseks selgitati kõikidele koolidele täiendavalt isikuandmete kaitse seaduse §-st 16 tulenevaid erisusi – kui teadusuuringus kasutatakse isikuandmeid umbisikustatuna (isikut tähistatakse tunnusega, mis ei võimalda teda tuvastada), siis neid andmeid ei loeta isikuandmeteks. Isikuandmete kaitse seadus ei reguleeri nende kasutamist. Umbisikustatud andmete kasutamiseks ei ole vaja isiku nõusolekut, andmekaitse inspektsiooni luba ega delikaatsete isikuandmete töötlemise registreerimist (RT I 2007, 24, 127).

Dokumendianalüüs

Enne sisuanalüüsi alustamist kaaluti Krippendorff (2013) järgi järgmisi küsimusi:

- Milliseid andmeid analüüsitakse?
- Kuidas neid defineerida?
- Millise valimi peale on tulemused kujunenud?
- Millised on analüüsi piirid?
- Milline on soovitud tulemus?

Ühtlasi järgiti juhtnööri alustada andmetöötluse ja -analüüsiga võimalikult kiiresti pärast kogumis- või välietapi lõppu. Krippendorff (2013) selgitab, kuidas kommunikatsioonivahendeid – ajalehti, ajakirjaartikleid, raamatuid, kõnesid, kirju, helisalvestisi, maale jms saab analüüsida, mõistmaks nende orientatsioone ja teemasid. On võimalik analüüsida nii sisu formaalseid ühikuid nagu sõnad kui ka nn latentset sisu teemade ja tähenduste kontekstis. Tulemusi on võimalik esitada nii kvantitatiivselt kui kvalitatiivselt.

Enamus kvalitatiivseid meetodeid on oma olemuselt induktiivsed. Induktiivse lähenemise puhul uuritakse teatud üksikjuhte ja liigutakse üldistamise suunas. See tähendab andmete kogumist, analüüsi ja interpreteerimist viisil, mis lõppkokkuvõttes viib üldprintsipiide ja teooriani (Krippendorff 2013).

Kogutud dokumentide osas teostati käesolevas uurimuses kvalitatiivne tekstianalüüs, mida iseloomustab Hirsijärvi, Remesi ja Sajavaara (2010) järgi spiraalikujuline mõtteloogika, see tähendab, et analüüs toimub kogu uurimuse käigus, kuid lähtuti ka McQuaili (2003) kontentanalüüsi tehnikast. Seega esines kogu protsessi vältel andmekogumist, -töötlust ja -analüüsi, mida on raske etappidena eristada. Nii andmete töötlemine kui ka analüüs algasid juba andmekogumise ajal. Siiski määratleti teatud protseduurireeglid, kirjeldati ära analüüsivõtted ja raamistik, mille abil andmeid analüüsiti.

Töö üheks esialgseks ideeks oli, et kasutatakse maksimaalset erineva juhtumi valimit, st valitakse välja neli kooli, kus täidetakse ÕIKsid võimalikult erinevalt (põhjalikud kirjeldused

vs napolisõnalised kokkuvõtted). Kogutud andmete, ÕIKde, esmaseks töötlemiseks oli kaartide läbilugemine, mille tulemusena selgus, et kaartide täitmise põhjalikkus ei erine kooliti, vaid kõikides valimisse sattunud koolides esineb nii põhjalikku kui napolisõnalist kaartide täitmist. Seetõttu ei olnud mul võimalik jaotada kaarte kohe kooliti kahte erinevasse kategooriasse. Laherand (2008, 56) kirjeldab kvalitatiivse uuringut kui induktiivset protsessi, kus *uurija alustab detailse info kogumisega osaliselt ning moodustab sellest teatud kategooriad või teemad. Nendest kategooriatest arendatakse välja omakorda mingid laiemad mustrid, teooriad või üldistused, mida seejärel võrreldakse isiklike kogemuste või teemakohase kirjandusega.*

Kategooriate konstrueerimine enne nende kasutamist sisaldab ohtu, et uurija pigem surub peale oma väärtuste süsteemi, kui tuletab selle sisust (McQuail 2003, 294). Seetõttu tuli kombineerida erinevaid lähenemisviise ning kokkuvõttes moodustus kategooriate süsteem andmetöötluse käigus. Kuid lähtuvalt eelnimetatud spiraalikujuilisest mõtteloogikast ei ole moodustunud kategooriate süsteem veel töö tulemus, vaid seda tuleb analüüsida otsustamaks, mida see meile uuringu eesmärgi seisukohalt ütleb.

Kasutatud analüüsiivõtted ja raamistik

Kõik kaardid varustati koodiga, mis koosnes kooli uurimuses osalemise järjekorranumbrist ja vaatluskaardi analüüsimise järjekorranumbrist.

Kontentanalüüsi kasutades analüüsiti õpilase individuaalse arengu jälgimise kaartide täitmist, keskendudes õpilase toetamiseks olulisele informatsioonile ning delikaatsetele isikuandmetele. Analüüsi teostamiseks määratleti ära eesmärgikohasuse ja minimaalsuse põhimõtte teoreetiline raamistik.

Esmalt toodi välja isikuandmete kaitse eesmärgikohasuse ja minimaalsuse põhimõtted õigusaktidest tulenevalt. Seejärel kirjeldati ära ÕIKde täimise reeglid ja eesmärgid ning käsitletavate andmekaitse põhimõtete seose ÕIKdega. Koostatud raamistiku põhjal anti hinnang, kas kaardi täitmisel on järgitud andmekaitse eesmärgikohasuse ja minimaalsuse põhimõtteid. Hinnangute ülesmärkimiseks kasutati lisas 3 toodud tabelit. Kui vastavat põhimõtet oli jälgitud, märgiti tabelisse 1 punkt, kui uurija leidis, et kaart on vastava põhimõttega vastuolus, sai kaart 0 punkti.

Eesmärgikohasuse põhimõte. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivis 95/46/EÜ, üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta on

sõnastatud eesmärgikohasuse põhimõte järgmiselt: *isikuandmeid kogutakse täpselt ja selgelt kindlaksmääratud ning õiguspärastel eesmärkidel ega töödelda hiljem viisil, mis on vastuolus kõnealuste eesmärkidega. Täiendavat töötlemist ajaloo, statistika või teadusega seotud eesmärkidel ei peeta vastuolus olevaks tingimusel, et liikmesriigid kannavad hoolt vajalike tagatiste eest* (EÜT L 281, 1995).

Isikuandmete kaitse seadusest tulenevalt käsitletakse eesmärgikohasuse põhimõtte all järgmist: *isikuandmeid võib koguda üksnes määratletud ja õiguspäraste eesmärkide saavutamiseks ning neid ei või töödelda viisil, mis ei ole andmetöötlemise eesmärkidega kooskõlas* (RT I, 2010, 11).

Põhikooli ja gümnaasiumiseaduse § 48 lg 6 kohaselt dokumenteeritakse haridusliku erivajadusega õpilase arengu ja toimetuleku jälgimiseks koostatud individuaalse arengu jälgimise kaardil (ÕIK) erivajaduse tuvastamiseks läbiviidud pedagoogilis-psühholoogilise hindamise tulemused, õpetajate täiendavad tähelepanekud ja soovitused õpilase tugevate ja arendamist vajavate külgede kohta, kooli tugispetsialistide soovitused, testimiste ja uuringute tulemused ning nõustamiskomisjoni soovitused õppe korraldamiseks ja sellest tulenevalt õpilasele rakendatud meetmed.

Oluline on kindlaks määrata eesmärgid, milliseid andmeid kogutakse, millistel eesmärkidel neid kasutakse, ning andmete edasisel töötlemisel on need eesmärgid põhimõtteliselt siduvad (Albers 2005).

Seega on ÕIKle andmete kogumise ning nende andmete töötlemise eesmärgiks õpilase arengu jälgimine ja toetamine, haridusliku erivajaduse varane märkamine ja vajalike tugiteenuste õigeaegne ning piisav rakendamine ning tulemuste analüüs. Andmete töötlemisel peab jälgima, et ÕIK-ga kogutavaid andmeid kasutatakse ainult kooskõlas andmetöötlemise eesmärkidega ning neid andmeid edastatakse kolmandatele isikutele ainult õpilase seadusliku esindaja nõusolekul, kooskõlas andmekaitse üldiste põhimõtetega (Tiirmaa 2007).

Minimaalsuse põhimõte. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 95/46/EÜ, üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta käsitleb minimaalsuse põhimõtet järgmiselt: *isikuandmed on piisavad, asjakohased ega ületa selle otstarbe piire, mille tarvis neid kogutakse ja/või hiljem töödeldakse* (EÜT L 281, 1995).

Isikuandmete kaitse seaduses käsitletakse minimaalsuse põhimõtet järgmiselt: *isikuandmeid võib koguda vaid ulatuses, mis on vajalik määratletud eesmärkide saavutamiseks* (RT I, 2010, 11). Sellest tuleneb, et isikuandmeid ei ole õige koguda juhuslikult, esmalt tuleb määratleda eesmärgid.

Ühest küljest on isikuandmete töötlemise reeglite eesmärk põhiliselt andmete töötlemise piiramine: isikuandmeid tohib kasutada ainult nii palju kui on konkreetsete õiguspäraste eesmärkide saavutamiseks, seejuures aga nii väikeses ulatuses kui võimalik (Ilus 2005, 522).

ÕIKle märgitakse üldjuhul järgmised isikuandmed:

- nimi
- sünniaeg
- kool,
- klass,
- kodune keel,
- kaardi avamise aeg,
- lapsevanema (seadusliku esindaja) andmed ja nõusolek kaardi avamise kohta,
- kodune keel,
- õpilugu (info eelnevate koolide haridusasutuste, õppetöö tulemuste ja ilmnenuid probleemide kohta).

Lapsevanema nõusolek kaardi avamiseks ja isikuandmete töötlemiseks võib olla märgitud kaardile või vormistatud eraldi dokumendina. Siinkohal on oluline järgida individuaalse osaluse põhimõtet, mille kohaselt tuleb lapsevanemat teavitada tema lapse kohta kogutavatest andmetest, talle tuleb võimaldada juurdepääs nendele andmetele ja tal on õigus nõuda ebatäpsete või eksitavate andmete parandamist.

Lapsevanemate andmetega ei ole tarvis liialdada: *...nõutavad andmed ei tohi olla ülemäärased: nt alati ei pruugi vaja olla andmeid lapsevanema akadeemiliste kraadide, elukutse või tööhõive kohta. Andmete vastutav töötaja peab otsustama, milliseid andmeid on tegelikult vaja (Türk 2009).*

Seda valimisse sattunud kaartidel ka ei esinenud.

Erivajadusest tulenevalt ja lapsevanema nõusolekul võib olla vajalik märkida kaardile ka lapse raviarsti kontaktid või kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötaja kontaktandmed. Uuritud kaartidel oli kahel juhul kaardil raviarsti nimi. Pidasin seda erivajadusest tulenevaks oluliseks infoks, kuna kirjeldusest selgub, et lapsevanem on koolile näidanud asjasse puutuvat arstitõendit, kuid seda ei ole neil juhtudel koolis eraldi arhiveeritud. Kolmel juhul oli kaardil toodud kokkuvõtte raviarsti otsusest ja soovitustest ilma konkreetsele raviarstile osutamata. Neist ühel juhul oli kaardil viide lapsevanema esitatud arstitõendi asukohale kooli dokumentide arhiivis. Kaardile märgitakse andmed ainult selle lapse kohta, kellele kaart on avatud. Kogu klassi, kooli või teisi õpilasi puudutavat infot kaardile ei märgita.

Uurimuse I etapi, sisuanalüüsi, tulemused ja nende kujunemine

Lähtuvalt loodud raamistikust jaotati uuringu käigus kaardid järgmistesse kategooriatesse:

1. On järgitud nii eesmärgikohasuse kui minimaalsuse põhimõtet;
2. On järgitud eesmärgikohasuse põhimõtet, kuid ei ole järgitud minimaalsuse põhimõtet;
3. Ei ole järgitud eesmärgikohasuse põhimõtet ega minimaalsuse põhimõtet. Kuna minimaalsuse põhimõte tuleneb otseselt eesmärgikohasuse põhimõttest, siis ei saa eraldi esineda juhtumit, kus ei ole järgitud eesmärgikohasuse põhimõtet, kuid on järgitud minimaalsuse põhimõtet. Seetõttu arvati mõlemad juhtumid ühte kategooriasse, kuigi mõlemaid põhimõtteid hinnati eraldi.

Tekkis juurde 4. kategooria „hindamata kaardid“, mille puhul töö autor otsustas kaardile hinnangu andmata jätta. Näiteks jätsin hindamisest välja kaardi, mille puhul oli tõenäoline, et kaardil puudub tehnilistel põhjustel osa olulist informatsiooni. Valdkondade kirjeldustes oli viidatud emotsionaal- ja käitumisraskustele, tähelepanuprobleemidele ning keskendumisraskustele, kuid tugiteenusena oli juba kolmandat aastat rakendatud õpiabi matemaatikas ja logopeedilist abi. Pedagoogide soovitusi lugedes tundus tõenäoline, et uurimuse jaoks väljastatud eksemplari väljatrükilt puudub üks lehekülg.

Näited ja selgitused.

1. Kaardi täitmisel on järgitud nii eesmärgikohasuse kui minimaalsuse põhimõtet.

Näide 1: HEV andekus. Matemaatikas eriandekas. Eesmärgikohasuse põhimõte- eesmärk on arendada täiendavalt andeka õpilase matemaatikaalaseid oskusi. Matemaatikas rakendatud individuaalset õppekava, mille eesmärgid on toodud vaatluskaardile. Matemaatikaalaseid teadmisi kirjeldatud põhjalikumalt; samuti on täpselt kirjas, mida ja kui palju (mitu tundi) tehakse matemaatikas õpilasega individuaalse õppekava alusel. Minimaalsuse põhimõte – valdkondade kirjeldused napisõnalised ja enamasti üldised: „*sotsiaalsed oskused eakohased*“.

Näide 2: õpiraskused matemaatikas. Eesmärgikohasuse põhimõte – eesmärk on leevendada õpiraskusi matemaatikas. Väga põhjalikult kirjeldused valdkonniti, lisatud uuringute tulemused, mida on arvestatud eesmärkide seadmisel ja tugisüsteemide valikul. Olemas analüüsivad kokkuvõtted rakendatud tugisüsteemide tulemuslikkusest. Nt lahter „kokkuvõtte õpitegevusest ja käitumisest“ 2. klassis „...pole omandanud arvu liitehitust...“ ning 3. klassis „... on omandanud arvu liitehituse...“. Minimaalsuse põhimõte – kõik andmed ja kirjeldused on vajalikud kaardilt nähtuvate eesmärkide saavutamiseks. Nt on märgitud kaardile, et

„...õpiabi ümarlauas soovitatud lapsevanemal käia lapsega TÕ Kliinikumis täiendavatel uuringutel...“. See loeti minimaalsuse põhimõtet järgivaks, kuna märgitud info on hindaja arvates asjakohane ja ei ületa selle otstarbe piire, milleks seda kogutakse.

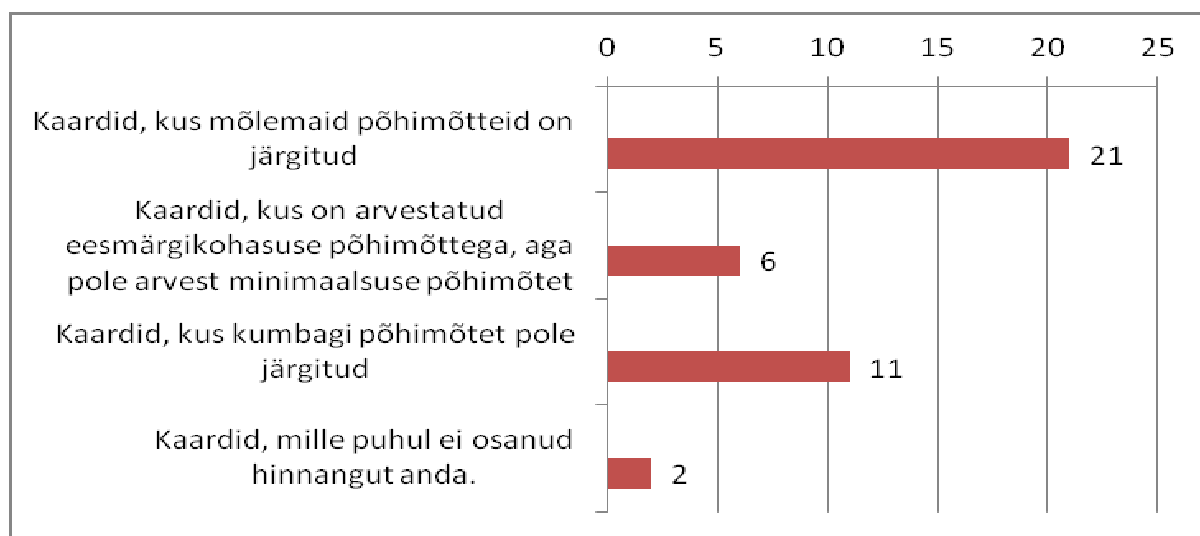
2. Kaardi täitmisel on järgitud eesmärgikohasuse põhimõtet, kuid ei ole järgitud minimaalsuse põhimõtet;

Näide: erivajadus määratlemisel. Eesmärgikohasuse põhimõte – kirjeldatud põhjalikult kõik valdkonnad, millest selgub, et erivajadus on täpsustamisel ning uuringud teoksil abivajaduse määratlemiseks. Minimaalsuse põhimõte – valdkondade kirjeldustes on teise õpilase andmed: „õpilane Y avaldab oma hüperaktiivsusega negatiivset mõju“ ning „... muidu sõbralik ja abivalmis, kuid koos õpilane Y-ga võib tulla pahandusi...“. Lugesin kõik analoogsed juhtumid minimaalsuse põhimõtet mittejärgivaks ehk ületatud on andmete kogumise otstarbe piire määratletud eesmärkide saavutamiseks.

3. Kaardi täitmisel ei ole järgitud eesmärgikohasuse põhimõtet ega minimaalsuse põhimõtet.

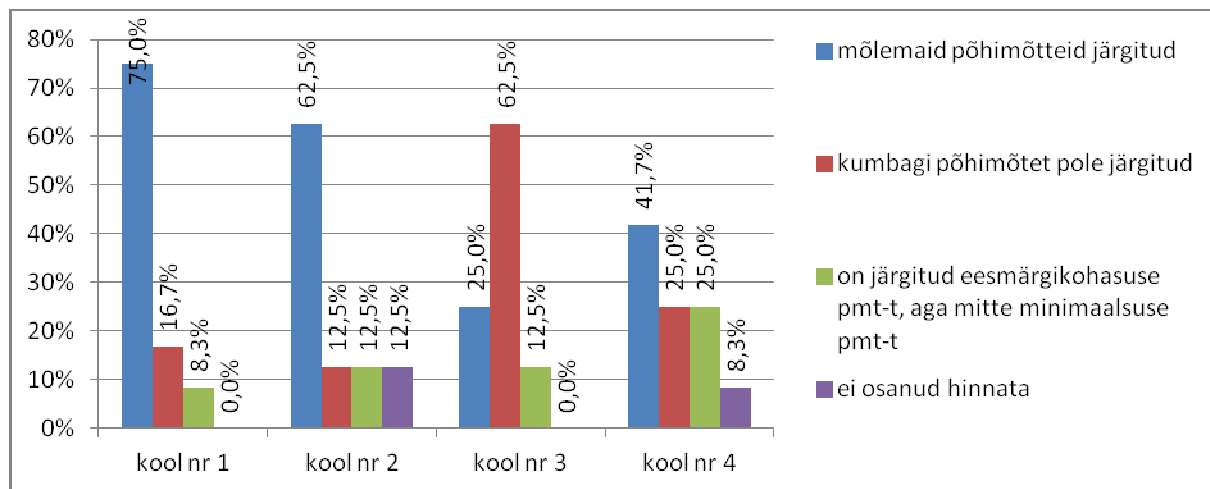
Näide: erivajadus täpsustamata. Eesmärgikohasuse põhimõte – rakendatud logopeedilist abi, kuid kirjeldamata probleemid, põhjused ning hindamata tulemused. Minimaalsuse põhimõte täitmata, sest kaardis nimetatud teisi õpilasi nimepidi ja toodud ära teiste laste käitumise ja iseloomu kirjeldused. ... „on hea abiline õpetajale, sest hoiab silma peal probleemse õpilase Y töö tunnis ja õppekäikudel...“ või „ei meeldi õpilane Y lärmakus... sobib õpilane Q-ga, kuid häirib tema pidev rahmeldamine...“

Sisuanalüüsi tulemused.

Joonis 1. Kaartide jaotumine kategooriatesse.

Nagu näha joonisel 1 on 4 kooli kokkuvõttes ÕIKde täitmisel mõlemaid põhimõtteid järgitud 21 kaardi puhul 40-st. Minimaalsuse põhimõttega leiti vastuolu 6 kaardi puhul, kuid mõlemate põhimõtete järgmise puudusi nägi uurija 11 kaardi puhul.

Joonis 2. Tekkinud kategooriate jagunemine kooliti protsentuaalselt.

Vaadates andmete jagunemist kooliti joonisel 2 näeme, et kahes esimeses koolis on tugevas ülekaalus kaartide osakaal, kus mõlemaid põhimõtteid on järgitud, koolis nr 4 on see osakaal veidi väiksem – ligikaudu 42%. Kuid kooli nr 3 puhul on näha selgelt, et enamuse kaartide puhul esineb vastuolusid mõlema põhimõtte järgimisega ja ainult veerand kaartidest on uurimuse läbiviija poolt hinnatud mõlemaid põhimõtteid järgivaks.

Uurimuse II etapp. Meetod

Intervjuu planeerimine ja küsimustiku koostamine

Autor otsustas kasutada teise andmekogumismeetodina poolstruktureeritud intervjuud. Teiste meetodite ees on intervjuude eeliseks paindlikkus ning võimalus reageerida vastavalt olukorrale ja vastajale (Laherand 2008). Intervjuu kasulikkuse vaagimisel soovib Gillham (2004, viidatud Laherand 2008 järgi) arvestada järgnevaid seiku:

- kõne all on väheuuritud valdkond;
- on teada, et uuritaval teemal on oodata erinevaid vastuseid;
- võimalus vastuseid täpsustada;
- intervjuueeritakse väikest arvu inimesi;
- inimesed on kättesaadavad;
- igäüks on võtmeisik ja kellestki ei saa loobuda.

Intervjuu küsimustiku (lisa 4) ettevalmistamisel lähtuti töö üldistest eesmärkidest ja juba olemasolevatest dokumendianalüüsi tulemustest. Samuti tuli autoril arvestada, et käesoleva töö maht on piiratud ning ei võimalda probleemi käsitleda laiaulatuslikult.

1. küsimus. Dokumendianalüüsi tulemustest selgus, et kaartide täitmisel esineb erinevusi nii kooliti kui ka kooli(de) siseselt. Sellest lähtuvalt seati eesmärgiks uurida, kuidas täidetakse uuritavates koolides vaatluskaarte ning paluti vastajatel kirjeldada, kuidas see on korraldatud.

Intervjueerija pidas juba eelnevalt silmas kolme alateemat:

- ÕIK täitmise vorm (arvutis või paber kandjal);
- ÕIK täitjad ehk kes on koolis kaartide täitjad ja kui suur on HEVKO roll kaardi täitmisel;
- kes täidab uuritavas koolis HEVKO ülesandeid (eripedagoog, sotsiaalpedagoog, õppejuht vms).

Vajadusel esitati lisaküsimusi, et täpsustada uuritavaid vaatenurki.

2. küsimus. Üheks töö eesmärgiks on saada vastus küsimusele, kui teadlikud on HEV koordineerijad isikuandmete kaitsega seotud eetilistest ja seadustest tulenevatest kohustustest. Seega otsustati küsida, kui teadlikult isikuandmete kaitse põhimõtetega ÕIKde täitmisel arvestatakse. Selleks paluti intervjueeritavatel anda 4-pallilisel skaalal (4- väga oluline, 3- pigem oluline, 2- pigem ei ole oluline, 1- ei ole oluline) hinnangud, milliseid isikuandmete kaitse põhimõtteid nad vaatluskaarte täites või nende täitmist korraldades peavad olulisemaks järgida, milliseid vähem. Intervjueeritavad täitsid lisa 4 toodud tabeli kirjalikult intervjueerija juuresolekul.

3. küsimus. Soo, Ilves ja Strömpl tõid oma 2009. a uuringu „Laste väärkohtlemise juhtumitest teavitamine ja võrgustikutöö“ lõppraportis ühe laste väärkohtlemisest teatamise takistusena välja võrgustiku osapoolte lahknevad seadusetõlgendused. Kõnealuse uuringu järgi nähakse ühe olulise takistusena koostöö tegemisel, laste abistamisel ja vajalike meetmete rakendamisel isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid piiranguid (Soo jt 2009).

Õiguskantsleri hinnangul on probleemi põhjuseks pigem vähene informeeritus lastekaitse ja isikuandmete kaitse põhimõtetest (Teder 2011). Seega on oluline uurida, kas sarnaseid probleeme võib esineda ka koolides ÕIKdega töötamisel. Seetõttu kolmandaks paluti intervjueeritavatel kirjeldada isikuandmete kaitsega seonduvaid probleeme HEV lastega töötamisel ning tuua näiteid.

Intervjuude läbiviimine

Flick (2006, viidatud Laherand 2008 järgi) soovib siis, kui andmeid kogutakse intervjuudega, kasutada dokumenteerimislehti, kuhu märgitakse andmed konteksti kohta. Lehtede täpsem sisu oleneb konkreetse uuringu vajadusest. Antud soovitude põhjal kanti käesoleva uurimuse dokumenteerimislehele järgmised andmed: kuupäev, koht, kestus, intervjuueeritava elukutse/amet, haridussüsteemis töötatud aeg, HEVKOna töötatud aeg, erilised sündmused intervjuu ajal.

Kuupäev ja koht – aeg ja koht intervjuu läbiviimiseks lepiti kokku iga HEV koordineerijaga eraldi. Kaks intervjuud viidi läbi samal päeval, teised erinevatel päevadel. Kolm intervjuud viidi läbi intervjuueeritavate töökohas. Ühes koolis oli koordineerija suundunud vahepeal lapsehoolduspuhkusele ja intervjuu viidi temaga läbi kodus. Kuigi selles koolis töötas HEV koordineerija kohal juba uus inimene, toimus intervjuu siiski töötajaga, kes oli vastutav ÕIKde täitmise eest uuritava perioodil.

Kestus – intervjuu võttis aega keskmiselt 15 minutit.

Intervjuueeritava elukutse/amet – kõik intervjuueeritavad olid hariduselt eripedagoogid, üks neist töötas põhikohaga klassiõpetajana ning lisaks täitis koolis HEVKO ülesandeid.

Töötanud haridussüsteemis – kaks intervjuueeritavat olid töötanud haridussüsteemis üle 20 aasta (21 ja 24 aastat), üks 9 aastat ja üks 2 aastat.

Töötanud HEVKOna – haridussüsteemis töötamise ajast HEVKOna töötasid 2 intervjuueeritavat esimest aastat, üks teist ja üks kolmandat aastat. Üks vastaja leidis, et sellekohast sisulist tööd on ta koolis teinud juba 8 aastat.

Erilisi sündmusi intervjuu ajal ei esinenud.

Kõik intervjuud salvestati, salvestised transkribeeriti.

Kõik intervjuud nummerdati vastavalt läbiviimise järjekorrale ning seoti dokumendianalüüsi koodidega. Töös ei viidata intervjuueeritavate ega koolide nimedele.

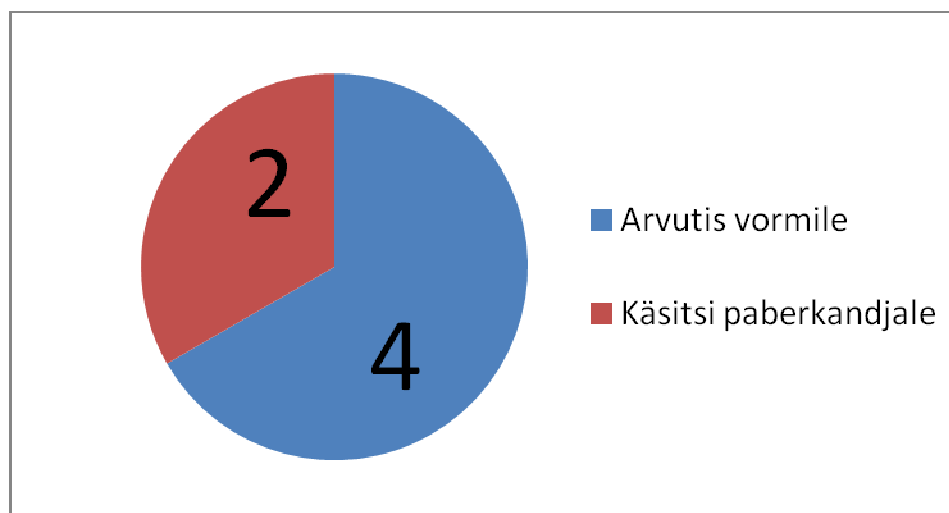
Uurimuse II etapi, intervjuude, tulemused ja analüüs

Intervjuu esimese ja kolmanda küsimuse analüüsimiseks valiti kvalitatiivse sisuanalüüsi meetod, mida rakendatakse *tekstiandmete sisu subjektiivseks tõlgendamiseks süstemaatilise liigendamise- ja kodeerimisprotsessi ning teemade või mustrite kindlakstegemise abil* (Hsieh, Shannon 2005, 1278).

Vaatluskaartide täitmise korraldus koolides

Intervjuu esimese küsimuse tulemuste analüüsimisel lähtuti Hsiehi ja Shannoni suunatud kvalitatiivse sisuanalüüsi põhimõtetest, mille üheks eesmärgiks võib olla edasi arendada mingit teoreetilist raamistikku. Selle põhimõtte kohaselt määratletakse kategooriad enne andmeanalüüsi, tuletades need teooriatest või uurimistulemustest (Hsieh, Shannon 2005, 1281-1283).

Kodeeringu-mõttekaardi koostamiseks kasutati käesoleva uurimuse I etapis analüüsitud materjali – ÕIKsid. Nende põhjal koostati hüpoteetiline kodeering, pidades silmas eelnevalt määratletud kolme alateemat: ÕIK täitmise vorm, ÕIK täitja, kes on koolis HEVKO. Enne kodeerimise asumist loeti intervjuude transkribeeritud vastused läbi, et saada esmamulje materjalist. Vastustest nopiti infot eelnevalt silmas peetud alateemade kohta. Küsimuse täpsemad tulemused on toodud lisas 5.

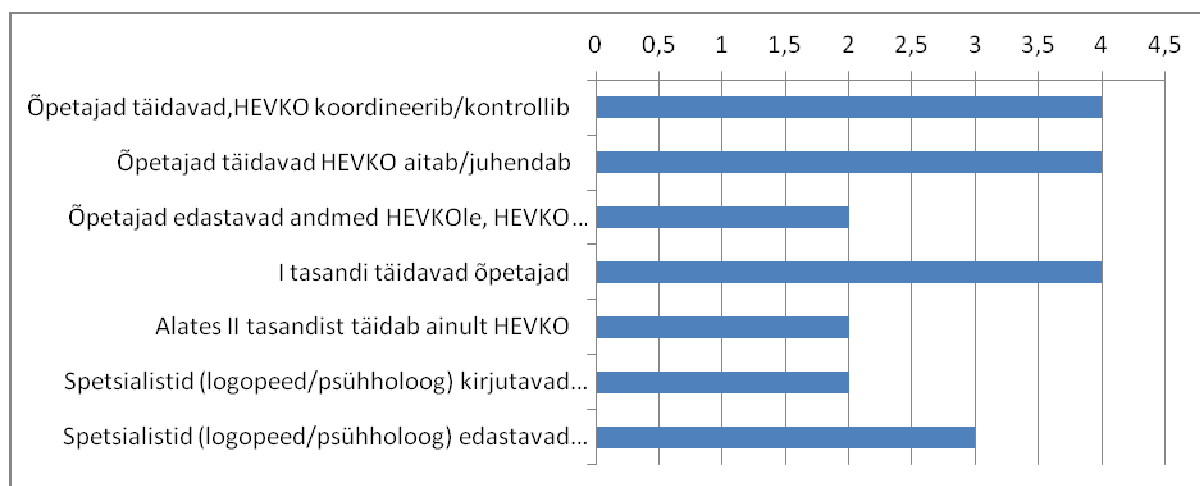
ÕIK täitmise vorm (arvutis või paberkaandjal).

Joonis 3. ÕIK täitmise vorm.

Tulemustest nähtub, et kõigis neljas koolis täidetakse ÕIKsid arvutis vormile, kuid kahes on kaardid osaliselt paberkaandjal.

Arvutis olevad kaardid on enamasti kooli serveril ning neile pääsevad intervjuueeritavate sõnul ligi ainult määratud inimesed, kuidas see täpsemalt on korraldatud, käesoleva uurimuse käigus ei määratletud. Ühe kooli väitel nad ei säilita kaarte elektroonselt, vaid väljatrükitud kujul.

ÕIK täitjad ehk kes on koolis kaartide täitjad ja kui suur on HEVKO roll kaardi täitmisel.

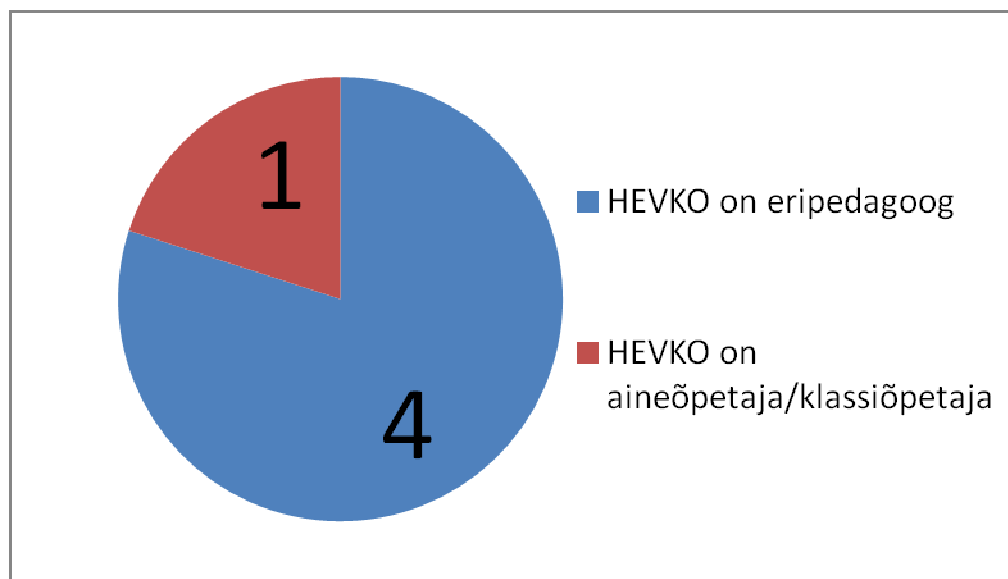
Joonis 4. ÕIK täitja.

ÕIKde täitmise osas kasutati uuritavates koolides peamiselt põhimõtet, kus I tasandi täidavad õpetajad (valdavalt klassiõpetajad), HEVKO ülesandeks on sellel tasandil koordineerida, kontrollida, aidata ja juhendada.

II tasandil on lähenemised erinevad – kahes koolis on ÕIK täitmine alates II tasandist HEVKO ülesanne, vajadusel edastavad õpetajad andmed ja HEVKO kannab need kaardile. Nendes koolides edastavad ka õpilasega töötavad spetsialistid andmed HEVKOle sissekandeks.

Kahes koolis teevad II tasandi kanded kaardile spetsialistid ise.

HEVKO ülesannete täitja koolis.

Joonis 5. HEVKO ülesannete täitja koolis.

Kõigis neljas uuritavas koolis olid HEV koordineerija ülesanded kooli eripedagoogil. Ühel juhul töötas koordineerija klassiõpetajana ning koordineerija töö on tema täiendavaks tööülesandeks.

Isikuandmete kaitse põhimõtete järgimine ÕIKde täitmisel

Teisele küsimusele vastamiseks mõeldud tabelisse toodi ära kõik isikuandmete kaitse seadusest tulenevat põhimõtet ning seoti need ÕIK täitmise või täitmise korraldamisega. Vastajatele ei seletatud eelnevalt lahti, et tegemist on just isikuandmete kaitse põhimõtetega ning paluti lihtsalt anda hinnangud, milliseid põhimõtteid HEVKO järgib rohkem, milliseid vähem. Küsimuse täpsemad tulemused on toodud ära lisas 6.

Vastajad pidasid põhimõtteid üldiselt oluliseks – ühelegi põhimõttele pole vastatud „*ei ole oluline*“.

Tulemuste analüüsimiseks anti vastustele punkte järgmiselt

- vastus „*väga oluline*“ andis 4 punkti,
- „*pigem oluline*“ 3 punkti,
- „*pigem ei ole oluline*“ 2 punkti ja
- „*ei ole oluline*“ 1 punkti.

Tulemused summeeriti ning nende tulemuste põhjal järjestati andmekaitse põhimõtete olulisus järgmiselt:

põhimõte	punktid
seaduslikkuse põhimõte	16
eesmärgikohasuse põhimõte	16
turvalisuse põhimõte	16
individuaalse osaluse põhimõte	16
andmete kvaliteedi põhimõte	15
minimaalsuse põhimõte	13
kasutuse piiramise põhimõte	13

Tabel nr 1. Küsimuse nr 2 tulemused

Järjestusest selgub, et kõiki põhimõtteid on peetud väga oluliseks. Minimaalsuse põhimõte ja kasutuse piiramise põhimõte on saanud teistest veidi vähem punkte (13), kuid nelja vastaja kokkuvõttes on hinnang siiski „*väga oluline*“.

Isikuandmete kaitsega seonduvad probleemid koolides HEV lastega töötamisel

Intervjuu kolmanda küsimuse tulemuste analüüsimisel lähtuti Hsiehi ja Shannoni tavapärase kvalitatiivse sisuanalüüsi põhimõtetest, mida nende sõnul kasutatakse siis, kui on eesmärk kirjeldada uuritavat nähtust, mille kohta ei ole eelnevalt piisavalt uurimisandmeid või teooriad. Selle põhimõtte kohaselt määratletakse kategooriad lähtuvalt kogutud andmetest. Saadud tulemusi võidakse võrrelda mõne olemasoleva teooriaga või uurimusega (Hsieh, Shannon 2005, 1279-1281).

Antud juhul võrreldi tulemusi Soo, Ilvese ja Strömpli 2009. aasta uuringuga „Laste väärkohtlemise juhtumitest teavitamine ja võrgustikutöö“.

Protseduuri alustati transkribeeritud intervjuude korduva läbilugemisega. Seejärel loeti teksti ütluste kaupa, et tuletada koode: kõigepealt tõsteti tekstis esile ütlused, mis näisid väljendavat olulisemaid mõtteid või arusaamu isikuandmete kaitsega seotud probleemidest. Seejärel leiti neist ütlustest mingid fraasid või märksõnad, mis hõlmasid sarnaseid mõtteid või probleeme. Nii moodustusid esialgsed temade kategooriad:

- kaartide hoiustamine,
- koolile jäetakse info edastamata,
- sisulise info suusõnaline hoidmine,
- luba isikuandmete töötlemiseks,
- muud arvamused ja tähelepanekud.

Kui kogu vastuste tekst oli jaotatud, loeti tekst uuesti läbi moodustatud kategooriate kaupa, mille tulemusena loodi mõnel juhul alamkategooriad ning mõned teksti osad paigutati samaaegselt mitmesse kategooriasse.

Saadud kategooriatest moodustus järgnev hierarhiline struktuur:

A Probleemid kaartide hoiustamisel

a Vastajate arvamused isikuandmete kaitse seaduse nõuetele vastavatest ÕIK-de hoiustamise tingimustest:

- Kõige rohkem probleeme toodi välja seoses kaartide hoiustamisega.
- Ühe vastaja arvates peaks ÕIKdele olema registreeritud juurdepääs, kuid valdavalt arvatakse, et kaarte tuleks hoiustada nii, et kolmandad isikud neid ei näe.
- Kahel juhul pakuti turvalise hoiustamise võimalusena välja, et ÕIKd võiksid asuda direktori kabinetis, teiste arhiividokumentide juures.

- Üks vastaja selgitas, et nende koolis on ÕIKde turvaline hoiustamine tagatud sellega, et need asuvad ühes konkreetses arvutis ja kõik käivad kaarte täitmas seal ruumis, seal arvutis. Vastaja arvates on selline olukord suhteliselt ebamugav.
- Kirjeldati probleemi, et koolide ametlikust dokumendiregistris puudub registrinumber ning seetõttu ei saa ÕIKsid registreerida kooli üldises dokumendiregistris.
- Arvati ka, et isikuandmete kaitse seadusest tulenevad nõuded ei luba näidata ÕIKde peal õpilaste ja nende vanemate nimesid ja sünnikuupäevi, vaid need peaksid olema juba algselt kodeerituna. Sama vastaja arvates ei ole korrektne märkida ÕIKle infot õpilase tervise kohta.

b Vastajate põhjendused ja argumendid, miks nende koolis hoiustatakse kaarte praegu just nii:

- Kuna kõik vastajad pidasid üheks olulisemaks probleemiks ÕIKde hoiustamise küsimust, argumenteeriti ka, miks nende koolis ei ole ÕIKd hoiustatud praegu nii nagu nende (vastajate) arvates seadus ette näeb.
- Näiteks arutleti selle üle, et kui juurdepääs ÕIKdele oleks koolis rangemini reglementeeritud, raskendaks see oluliselt kaartide täitmist ja infovahetus pedagoogide vahel toimuks pigem suusõnaliselt. Põhjusel, et kaardid ka tegelikult täidetud saaksid, korraldas ÕIKde hoiustamist kolmes koolis HEV koordineerija.

B Probleemid info koolile edastamisega

a Info edastamisel või edastamata jätmisel nähakse probleemi:

- Kolm vastajat leidsid, et tihti jäetakse koolile õpilase kohta vajalik info edastamata ning seda põhjendatakse isikuandmete kaitse seadusest tuleneva keeluga.
- Kahe vastaja arvates on tõhusate ja sihipärasemate sekkumismeetmete rakendamiseks koostöö lapsevanema ja meditsiiniastutusega väga oluline.
- Näitena kirjeldati probleemi, kus kool annab meditsiiniastutusele nõudmisel täieliku ülevaate õpilase arengust, oskustest ja käitumisest, kuid meditsiiniastutuse uuringute tulemuste koolile edastamine ei ole vanemale kohustuslik.
- Veel toodi näitena välja juhtum, kus ühele lapsevanemale oli seatud kohtu poolt lähenemiskeeld. Õigustatud lapsevanem polnud infot koolile edastanud, kuid heitis hiljem koolile ette, et kool ei takistanud lapse kohtumist vanemaga, kellele oli keeld seatud.

b Info edastamisel või edastamata jätmisel probleeme ei nähta

- Kuigi vastajad leidsid, et vanema poolt koolile olulise info edastamata jätmine võib pärssida õigeaegsete tugiteenuste rakendamist, leiti samas, et see ei ole seni takistanud last aitamast ja koolis tugiteenuste osutamist. Üks vastaja leidis, et sotsiaalpedagoogidel on suuremad õigused ning nende kaudu on võimalik rohkem taustainfot hankida.
- Üks vastaja kinnitas, et otsus, kas ja millises mahus infot oma lapse kohta koolile edastada, on vanema õigus ja seda tuleb austada.
- Ühe vastaja väitel pole nende koolis olnud probleeme info edastamata jätmisega, sest kool on väike ja vanematele selgitatakse juba eelnevalt (enne uuringutele suunamist) koolile tagasiside andmise vajalikkust.

c Positiivsed kogemused

Kirjeldati juhtumit, kus uue õpilase diagnoosi kohta laekus lapsevanemalt esmalt väär info. Kooli tugispetsialistidele ning pedagoogidele tundus, et lapsevanema edastatud info ei ole õige ning võeti ühendust eelmise kooli eripedagoogiga. Lapsevanema nõusolekul saadeti eelmisest koolist õpilase ÕIK ja oluline ning vajalik info jõudis kooli. Vastaja sõnul ei keeldunud ei lapsevanem ega eelmine kool talle neid andmeid avaldamist. Vanem lihtsalt ei olnud päris täpselt kursis erialaste terminitega ning seetõttu edastas ekslikult vale infot.

C Sisulise info suusõnaline hoidmine

- Kaks vastajat kirjeldasid, et nad on korduvalt mõelnud, kas töökoosolekutel arutatud infoga käivad kolleegid ikka piisavalt konfidentsiaalselt ümber, kuid nentisid, et seni pole märkimisväärseid probleeme esinenud.
- Ühe vastaja arvates jäetakse isikuandmete kaitse seaduse rikkumise kartuses oluline info tihti hoopis edastamata.

D Luba isikuandmete töötlemiseks

- Lapsevanema või tema seadusliku esindaja luba ÕIKde avamiseks pidasid kõik vastajad oluliseks. Mõnel juhul nähti probleemi, et kuigi vanem on suusõnaliselt nõus, on kirjaliku nõusoleku saamine tihti raskendatud. Üks vastaja kirjeldas, kuidas ta probleemi lahendas:
- *„...sel aastal proovisin kaardi sisseseadmisel esimest korda seda, et 1.klassi lapsevanemate koosolekul tutvustasin, mis on õpilase individuaalse arengu jälgimise kaart. Seletasin, mida me jälgime, mida kirja paneme, kuidas neid hoiaime, milleks me andmeid kasutame ja võtsin kõikide vanemate käest nõusolekud ja allkirjad. Mitte*

keegi ei olnud vastu, nii ei pidanud vanemaid ühekaupa otsima. See vanem, kes puudus, selle käest küsisin muidugi eraldi...“

Arutelu

Käesoleva töö eesmärgiks oli uurida, milliseid erinevusi esineb koolides õpilase individuaalsuse arengu jälgimise kaartide täitmisel, millest need erinevused võivad tuleneda (mida ühes või teises koolis peetakse vajalikuks õpilase kohta dokumenteerida ja miks) ning kui teadlikult isikuandmete kaitse põhimõtetega ÕIKde täitmisel arvestatakse.

Nimetatud eesmärkide saavutamiseks teostati kahe-etapiline uurimus, mille esimeses etapis analüüsiti ÕIKde täitmise erisusi neljas Lõuna-Eesti tavakoolis, pidades silmas isikuandmete kaitse põhimõtteid, eelkõige eesmärgikohasuse ja minimaalsuse põhimõtet. Selgitamaks välja, mis võib olla leitud erinevuste põhjuseks, intervjueriti uuringu teises etapis samades koolides ÕIKde täitmise eest vastutavaid hariduslike erivajaduste koordineerijaid. Lisaks uuriti läbi intervjuude, kui teadlikud on HEV koordineerijad isikuandmete kaitsega seotud eetilistest ja seadustest tulenevatest kohustustest ning missuguseid isikuandmete kaitsega seonduvaid probleeme on koolides ette tulnud.

Sarnaseid uuringuid, mis oleks teostatud kooli keskkonnas, käesoleva töö koostaja ei leidnud ning seetõttu otsustati teostada käesolev väikesemahuline uurimus, mida saaks edaspidi kasutada sama valdkonna põhjalikuma töö pilootuurimusena.

Valimis oli 4 kooli, neist saadi uurimuse jaoks kokku 40 ÕIKd. Andmete esmase töötlemise tulemusena selgus, et kaartide täitmise põhjalikkus ei erine kooliti, vaid kõigis neljas koolis esineb nii põhjalikke kui ka napsõnalisemaid kaarte.

Uurimuse esimeses etapis hinnati ÕIKsid selle järgi, kuivõrd nende sisu järgib isikuandmete kaitse eesmärgikohasuse ja minimaalsuse põhimõtet. Leiti, et kahes koolis oli nende kaartide osakaal, kus mõlemaid põhimõtteid on järgitud, tugevas ülekaalus (75% ja 63%). Seevastu ühes koolis oli 63% kaarte, kus kumbagi põhimõtet polnud järgitud.

Eesmärgikohasuse põhimõtet silmas pidades oli peamiseks põhjuseks, miks ei saanud uurija anda ÕIKle positiivset hinnangut, see, et kaardil valdkondade lahtrites kirjeldatu ei olnud seotud rakendatavate tugiteenustega. Näiteks oli osadel kaartidel kirjeldatud põhjalikult õpilase käitumisprobleeme või tähelepanu- ja keskendumisraskusi, kuid tugiteenusena oli rakendatud hoopis logopeedilist abi või õpiabi matemaatikas. Samas ei olnud kirjeldatud, millised on õpilase logopeedilised probleemid või milliseid raskusi esineb tal matemaatikas. Võib olla tõenäoline, et käitumisprobleemidega õpilastega tuleb väga hästi toime just logopeed või õpiabi rühma õpetaja ning seetõttu on rakendatud õpilasele neid tugiteenuseid,

kuid sellisel juhul tulnuks see kaardil lahti kirjutada. Antud juhtumite puhul jäi aga arusaamatuks, kumb probleem on õpilasel primaarne, kas käitumisraskus või õpiraskus.

Minimaalsuse põhimõtte peamiseks eiramiseks osutus kaardil sisalduva info otstarbekuse piiride ületamine. Nii leidus ÕIKsid, kus valdkondade kirjeldustes esines teiste õpilaste andmeid: ühe õpilase kaardil kirjeldati nimepidi ka teise õpilase iseloomu ja käitumist. Samuti esines palju hinnangulist infot: „...tänu sellele, et ema on tubli on ka õpilane tubli...“ „peamiseks probleemiks on laiskus“ jmt.

Uurimuse teises etapis keskenduti ÕIKde täitmise korralduslikule küljele, paluti intervjueeritavatel hinnata isikuandmete kaitse põhimõtetega arvestamise olulisust ning uuriti, milliseid isikuandmete kaitsega seonduvaid probleeme HEV koordineerijad koolides näevad. Kõrvutades intervjuude tulemusi ÕIKde analüüsi tulemustega leiti, et koolis nr 3, kus kaartide turvalise säilitamise tagamiseks on need salvestatud ühte konkreetseesse arvutisse ning kõik asjassepuutuvad spetsialistid käivad ÕIKd täitmas füüsiliselt selle arvuti juures, esines protsentuaalselt kõige vähem (25%) kaarte, mis olid täidetud kooskõlas nii eesmärgikohasuse põhimõttega kui ka minimaalsuse põhimõttega. Kuna HEVKO tõdes intervjuus, et selline olukord on suhteliselt ebamugav, näib, et püüdes tagada ÕIKde säilitamise turvalisust, tekitab olukord, kus kannatas dokumentide täitmise kvaliteet. Isikuandmete töötlemisel tuleb aga samaväärselt järgida kõiki andmekaitse põhimõtteid.

Intervjuu esimese küsimuse tulemustest nähtub ka, et koolides nr 3 ja 4 on HEVKO roll ÕIKde täitmisel suhteliselt suurem, kui koolides 1 ja 2. Kõrvutades neid tulemusi uurimuse esimese osa ÕIKde analüüsi tulemustega selgub, et koolides nr 3 ja 4 esines protsentuaalselt vähem kaarte, mis olid kooskõlas nii eesmärgikohasuse põhimõttega kui ka minimaalsuse põhimõttega. Selle põhjal võime oletada, et olukord, kus HEVKO ei ole delegeerinud ÕIKde täitmist õpetajatele, võib avaldada ebasoodsat mõju ÕIKde täitmise kvaliteedile. Paratamatult ei tunne HEVKO-d kõiki õpilasi sama hästi, kui õpetajad ning sel juhul võib ÕIKde täitmine jääda formaalseks.

Isikuandmete kaitse põhimõtetega arvestamise olulisuse hindamise instrument ei osutunud kõige paremaks mõõtevahendiks. Kõiki põhimõtteid hinnati kokkuvõttes „väga oluliseks“. Samas pani uurija tähele, et koolis, kus vastaja hindas minimaalsuse põhimõtet hindega „2-pigem ei ole oluline“ esines kõige rohkem ka mõlema põhimõtte mittejärgimist.

Intervjuu kolmas küsimus oli lahtine küsimus, kus paluti kirjeldada isikuandmete kaitsega seonduvaid probleeme HEV lastega töötamisel ning paluti tuua näiteid. Kuna eelnevad küsimused olid olnud seotud ÕIKdega. Kõik vastajad tõid ühe probleemina välja ÕIKde turvalise hoiustamise küsimuse. Vastajad leidsid, et kui juurdepääs kaartidele oleks

turvalisuse tagamiseks tehtud keerulisemaks, kannataks kaartide täitmise kvaliteet. Sama näitasid ka kooli nr 3 andmed.

Samas ei olnud kasutatud võimalust, et ka HEVKO kabinetis võiksid kaardid asuda lukustatud kapis ning juurdepääsu registreerimise korraldaks HEVKO ise, kuna põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (RT I 2010, 41, 240) kohaselt määrab direktor koolis isiku, kelle ülesandeks on haridusliku erivajadusega õpilase õppe ja arengu toetamiseks vajaliku koostöö korraldamine tugispetsialistide, andekate õpilaste juhendajate ja õpetajate vahel. Samuti määrab direktor koolis ÕIK koostamise ja täitmise eest vastutavad isikud, kelleks antud koolides olid HEVKO (RT I 2010, 41, 240).

Vastajate arvates esineb küll olukordasid, kus tuginedes andmekaitse seadusele jäetakse mõnikord koolile oluline info edastamata ning see võib pärssida tugiteenuste sihipärasest rakendamist. Kool on keerulises olukorras, kui on vajalik määrata jõukohast õppekava või klassi tüüpi, aga lapsevanem ei nõustu spetsialistide arvamusega või jätab koolile psühhiaatri soovitusel edastamata. Lapsele vajaliku tugimeetme rakendamise otsuseni jõudmine võib sellisel juhul võtta põhjendamatult kaua aega.

Kõige väiksema kooli esindaja märkis, et nende koolis ei ole olnud probleeme info edastamata jätmisega, sest kool on väike ja vanematele selgitatakse juba eelnevalt (enne uuringutele suunamist) koolile tagasiside andmise vajalikkust.

Veel toodi võimaliku probleemina välja sisulise info suusõnalise hoidmise küsimus, siiski ei meenunud vastajatele intervjuu ajal ühtegi juhtumit, kus oleks olnu tegemist pedagoogile või spetsialistile teada oleva info väärkasutamisega. Üks vastaja leidis, et tema arvates jäetakse isikuandmete kaitse seaduse rikkumise kartuses oluline info kolleegile või tugispetsialistile tihti hoopis edastamata.

Töö autori hinnangul said uurimuse eesmärgid üldjoontes täidetud:

- ÕIK täitmisel esineb koolides erinevusi nii kaartide täitmise põhjalikkuse osas kui isikuandmete kaitse seaduse põhimõtetega arvestamise osas. Antud uurimuse põhjal ei saa väita, et halvema hinnangu saanud kaartide puuduliku täitmise põhjuseks on kartus eksida isikuandmete kaitse reeglite vastu.
- Isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid nõudeid tõlgendatakse erinevalt, kuid käesoleva uurimuse põhjal ei saa väita, et see on ÕIKde täitmise erinevuste põhjuseks. Küll aga leiti järgmine seos: koolis, kus esines kõige rohkem nii eesmärgikohasuse kui minimaalsuse põhimõtte mittejärgimist, olid ÕIK lahtrid täidetud napisõnaliselt ja esines palju ÕIK täitmise eesmärgile mittevastavat informatsiooni. Seevastu koolis, kus ÕIK valdkondade lahtrites olid valdavalt asjakohased ja kirjeldavad kokkuvõtted

(mitte hinnangut andvad) õpilase tugevatest ja arendamist vajavatest külgedest, soovitusel tugiteenuste rakendamiseks ning kokkuvõtted rakendatud tugiteenustest, oli mõlemate isikuandmete kaitse põhimõtete järgimise protsent kõige suurem.

Tulemuste interpreteerimisega seotud probleemid

- Uurijale ei ole teada HEV õpilaste arv koolides, seega pole teada kui suurt osa konkreetse kooli ÕIKdest uuriti;
- HEVKO otsustasid ise, millised kaardid uurimustööks esitada ja seega ei ole teada, millistel alustel nad kaardid välja valisid.
- Valimis oli ainult neli kooli, mistõttu ei ole võimalik teha üldistusi kogu Eesti koolide kohta.

Kuna nimetatud probleemide kõrvaldamine tähendanuks käesoleva töö mahu olulist suurenemist, otsustas autor, et arvestades bakalaureusetööle ettenähtud mahtu, jäävad need küsimused antud uurimustööst välja. Samas oleks oluline, et teemat edasi uurides neid küsimusi silmas peetaks. Käesoleva uurimusega kogutud andmeid saaks edaspidi kasutada põhjalikuma töö pilootuurimusena.

Soovitused

Analüüsides saadud uurimuse tulemusi ja kehtestatud õigusakte, toob töö autor välja järgmised soovitusel isikuandmete kaitse põhimõtetega arvestamiseks õpilase individuaalse arengu jälgimise kaartide (ÕIK) täitmisel:

- **Eesmärgid.** Oluline on määratleda, lähtudes kehtivast seadusandlusest ja konkreetsest õpilasest, eesmärgid, milleks õpilasele ÕIK koostatakse ja milliseid andmeid on nende eesmärkide saavutamiseks tarvis õpilase kohta koguda.
- **Minimaalsed andmed.** ÕIKle ei koguta andmeid juhuslikult, vaid määratletud eesmärkide saavutamise tagamiseks. Seega on tarvis andmeid koguda üksnes niipalju kui on vajalik konkreetsete määratletud eesmärkide saavutamiseks, seejuures nii väikeses ulatuses kui võimalik. Andmete vastutav töötaja (HEVKO) peab otsustama, milliseid andmeid on tarvis, ning kindlaks määrama ÕIK täitjad ja täitmise korra.
- **Turvalisuse tagamine.** ÕIKde hoiustamisel tuleb koolis tagada selline turvalisuse tase, et need dokumendid oleks kaitstud tahtmatu või volitamata töötlemise, avalikuks tuleku või hävimise eest. Igal juhul ei tohiks turvaline hoiustamine seada ohtu kaartide

täitmise eesmärgi ja kvaliteeti. Samas võib kehtestada koolisese korra, sisekorraeeskirja või tugisüsteemide rakendamise korra osana, kus toodaks ära ÕIKde hoiustamise ning nende ametkondlikuks kasutamiseks kättesaadavuse kord. See tagaks ÕIKde kui delikaatseid isikuandmeid sisaldavate dokumentide, turvalise hoiustamise läbipaistvuse ning annaks andmesubjektile turvatunde.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

- Albers, M. (2005). Isikuandmete kaitse põhiõiguslik alus: kas õigus informatsioonilisele enesemääramisele ja/või eraelu austamisele? *Juridica VIII/2005*, 537-543.
- Eesti Vabariigi lastekaitse seadus. (1992). Külastatud 27. aprillil 2013 aadressil:
<https://www.riigiteataja.ee/akt/121032011050>
- Eesti Vabariigi põhiseadus. (1992). Külastatud 27. aprillil 2013 aadressil:
<https://www.riigiteataja.ee/akt/127042011002>
- Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaanne. (2012). Külastatud 27. aprillil 2013 aadressil: <http://www.pohiseadus.ee/>
- Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 95/46/EÜ, üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta. (1995).
Külastatud 27. aprillil 2013 aadressil: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1995:281:0031:006:ET:HTML>
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. (2010). Uuri ja kirjuta. Tallinn: Kirjastus Medicina
- Howe, K. R., Miramontes, O. B. (1992). The ethics of special education. New York, London: Teachers College Press.
- Hsieh, H.-F., Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 1277-1288.
- Ilus, T. (2005). Andmesubjekti osaluse põhimõtte Euroopa Nõukogu konventsioonide ning Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendite valguses. *Juridica VIII/2005*, 519-531.
- Isikuandmete kaitse seadus. (2007). Külastatud 27. aprillil 2013 aadressil:
<https://www.riigiteataja.ee/akt/130122010011>
- Isikuandmete töötlemine teadusuuringus. Andmekaitseinspektsiooni juhend. (2009).
Külastatud 26. aprillil 2013 aadressil: <http://www.aki.ee/et/juhised>.
- Kilk, I. (2010). Seadus kaitseb isikuandmeid. *Õpetajate Leht*, 23. aprill 2010, lk 7.
- Krippendorff, K. (2004). Content analysis: an introduction to its methodology. Los Angeles: SAGE Publications.
- Kõrgesaar, J. (2010). Sissejuhatus hariduslike erivajaduste käsitusse. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Laanest, K. (2011). Andmekaitse: videovalve koolis peaks olema viimane abinõu. *Õpetajate Leht*, 11. märts 2011, lk 2.
- Laherand, M. L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: Infotrükk.

- Laste õigused ja isikuandmete töötlemine. Andmekaitseinspektsiooni juhend. (2007).
 Külastatud 26. aprillil 2013 aadressil: <http://www.aki.ee/et/juhised>.
- McQuail, D. (2003). McQuaili massikommunikatsiooni teooria. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Padrik, J. (Koost). (2011). Õiguskantsler: abivajavast lapsest teatamiseks ja lapse abistamiseks on vaja üheseid ja selgeid juhiseid. Külastatud 27. aprillil 2013 aadressil: <http://oiguskantsler.ee/et/oiguskantsler/suhted-avalikkusega/uudised/oiguskantsler-abivajavast-lapsest-teatamiseks-ja-lapse>
- Pedak, P. (Toim) (2005). Laste õigused. ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtete rakendamine praktikas. Tallinn: Lastekaitseliit.
- Perekonnaseadus. (2009). Külastatud 27. aprillil 2013 aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/127062012012>
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. (2010). Külastatud 27. aprillil 2013 aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/110072012020>
- Soo, K., Ilves, K., ja Strömpl, J. (2009). Laste väärkohtlemise juhtumitest teavitamine ja võrgustikutöö. Uuringu lõppraport. Tartu: TÜ Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut.
- Tiirmaa, L. (Koost) (2007). Erivajadustega lapse ja noore toetamise võimalusi hariduse omandamisel. Kogumik Abiks õpetajale. Tallinn: Argo kirjastus.
- Teder, I. (Koost) (2011). Abivajavast lapsest teatamine ja andmekaitse juhend. Külastatud 26. aprillil 2013 aadressil: <http://lasteombudsman.ee/et/taiskasvanu/infomaterjalid>.
- Türk, A. (Koost) (2009). Arvamus nr 2/2009 laste isikuandmete kaitse kohta „Üldised suunised ja erijuhtum koolide kohta“. *Direktiivi 95/46/EÜ artikli 29 alusel asutatud andmekaitse ja eraelu puutumatuse kaitsega tegeleva töörühma kokkuvõte*. Külastatud 26. aprillil 2013 aadressil: http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp160_et.pdf
- ÜRO lapse õiguste konventsioon. (1991). Külastatud 27. aprillil 2013 aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/24016>

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ MAIE OPPAR _____
(*autori nimi*)
(sünnikuupäev: _____ 06.09.1969 _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose:

„Isikuandmete kaitse põhimõtetega arvestamisest õpilase individuaalse arengu jälgimise kaartide täitmisel“,

(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on Maili Karindi ja kaasjuhendaja Jaan Kõrgesaar,

(*juhendaja nimi*)

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 14.05.2013 (*kuupäev*)

Tere!

Pöördun Teie poole abipalvega. Valisin oma eripedagoogika lõputöö teemaks "Isikuandmete kaitse põhimõtetega arvestamisest õpilase individuaalse arengu jälgimise kaartide täitmisel nelja Lõuna-Eesti kooli näitel" ja töö eesmärgiks on: "Uurida ja kirjeldada, õpilase individuaalsuse arengu jälgimise kaartide täitmise erisusi neljas Lõuna-Eesti tavakoolis, pidades silmas isikuandmete kaitse põhimõtteid. Selgitada välja, millega põhjendavad nimetatud erinevusi nendes koolides ÕIK-de täitmise eest vastutavad isikud (HEV koordineerijad) ning millised on nende teadmised isikuandmete kaitse põhimõtetest." Sarnaseid uuringuid, mis oleks tehtud kooli keskkonnas käesoleva töö koostaja ei leidnud, kuid Tartu Ülikooli teadlased Kadri Soo, Kadi Ilves ja Judith Strömpl uurisid 2009. aastal laste väärkohtlemisjuhtumitest teavitamist ja võrgustikutööd. Nad tõid ühe laste väärkohtlemisest teatamise takistusena välja võrgustiku osapoolte lahknevad seadusetõlgendused. Uuringu järgi nähakse ühe olulise takistusena koostöö tegemisel, laste abistamisel ja vajalike meetmete rakendamisel, isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid piiranguid. Õiguskantsleri hinnangul on probleemi põhjuseks pigem vähene informeeritus lastekaitse ja isikuandmete kaitse põhimõtetest. Eripedagoogi töö tiheda seotuse tõttu sotsiaaltöoga on oluline uurida, kas samad probleemid võivad esineda ka koolides ÕIK-dega töötamisel. Minu juhendajaks on Maili Karindi ja ülikoolipoolseks juhendajaks prof Jaan Kõrgesaar.

Seoses tööga **palungi Teilt infot, missugused Teie piirkonna koolid (mitte EV laste koolid) teie andmetel teevad põhjalikumaid kaarte ja missugustel on üldsõnalisemad?** Olen plaaninud võtta valimisse 4 kooli, kus täidetakse vaatluskaarte võimalikult erinevalt (põhjalikud kirjeldused vs napsõnalisel kokkuvõttes). Kindlasti mõni ka keeldub osalemast (kuigi jätan koolid oma töös anonüümseks) st, et mida rohkemate hulgast valida saan, seda parem. Koolidega suhtlen ise.

Lugupidamisega

Maie Oppar

TÜ eripedagoogika AÜ üliõpilane

Tere!

Pöördun Teie poole abipalvega. Valisin oma eripedagoogika lõputöö teemaks "Isikuandmete kaitse põhimõtetega arvestamisest õpilase individuaalse arengu jälgimise kaartide täitmisel" ja töö eesmärgiks on: "Uurida ja kirjeldada, õpilase individuaalsuse arengu jälgimise kaartide täitmise erisusi Lõuna-Eesti tavakoolides, pidades silmas isikuandmete kaitse põhimõtteid. Selgitada välja, millega põhjendavad nimetatud erinevusi nendes koolides ÕIK-de täitmise eest vastutavad isikud (HEV koordineerijad) ning millised on nende teadmised isikuandmete kaitse põhimõtetest."

Sarnaseid uuringuid, mis oleks tehtud kooli keskkonnas käesoleva töö koostaja ei leidnud, kuid Tartu Ülikooli teadlased Kadri Soo, Kadi Ilves ja Judith Strömpl uurisid 2009. aastal laste väärkohtlemisjuhtumitest teavitamist ja võrgustikutööd. Uuringu järgi nähakse ühe olulise takistusena koostöö tegemisel, laste abistamisel ja vajalike meetmete rakendamisel, isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid piiranguid. Eripedagoogi töö tiheda seotuse tõttu sotsiaaltöoga on oluline uurida, kas samad probleemid võivad esineda ka koolides ÕIK-dega töötamisel. Minu juhendajaks on Maili Karindi ja ülikoolipoolseks juhendajaks prof Jaan Kõrgesaar.

Seoses uurimusega pöördun Teie poole, kas tohin kasutada oma töös teie kooli vaatluskaarte (loomulikult peab need siis eelnevalt muutma anonüümseks ehk kõrvaldama kõik isikuandmed). Teie valida on, kas soovite oma kooli nime jätta identifitseeritavaks või mitte.

Lugupidamisega

Maie Oppar

TÜ eripedagoogika AÜ üliõpilane

Dokumendianalüüsi tabel

kaardi nr	eesmärgikohasuse põhimõte		minimaalsuse põhimõte	
	järgib põhimõtet	ei järgi põhimõtet	järgib põhimõtet	ei järgi põhimõtet
kool nr 1				
0101	1		1	
0102		0		0
0103	1		1	
0104	1		1	
0105	1		1	
0106	1		1	
0107	1		1	
0108	1		1	
0109	1		1	
0110		0		0
0111	1			0
KI12	1		1	
kool nr 2				
0213	1		1	
0214	1			0
0215	1		1	
0216	1		1	
0217	1		1	
0218	1		1	
0219		0		0
0220	?	?	?	?
kool nr 3				
0321		0		0
0322	1		1	
0323		0		0
0324		0		0
0325	1			0

0326		0		0
0327		0		0
0328	1		1	
kool nr4				
0429		0		0
0430		0		0
0431	?	?	?	?
0432	1		1	
0433	1		1	
0434	1		1	
0435	1		1	
0436	1		1	
0437	1			0
0438	1			0
0439		0		0
0440	1			0

Intervjuu küsimustik

Intervjuu nr

.....

/kuupäev, kellaeg/

1. Kuidas täidetakse teie koolis vaatluskaarte? Kirjelda, kuidas see on korraldatud!

(vastus suuline, lindistatakse)

2. Milliseid põhimõtteid järgid rohkem, milliseid vähem vaatluskaarte täites või nende täitmist korraldades.

(vastuseks täidetakse tabel LISA 2, kirjalikult paberil)

3. Kirjelda isikuandmete kaitsega seonduvaid probleeme HEV lastega töötamisel. Too näiteid.

(vastus suuline, lindistatakse)

Intervjuu kuupäev:

Intervjuu koht:

Intervjuu kestus:

Intervjueeritava elukutse/amet:

Töötanud haridussüsteemis:

Töötanud HEVKOna:

Erilised sündmused intervjuu ajal:

Intervjuu küsimustiku lisa 1

Intervjuu nr

.....

/kuupäev, kellaaeg/

Eeldatavad vastuste kategooriad küsimusele 1, mida peetakse silmas intervjuu ajal:

- a. Arvutis vormile
- b. Arvutis vabas vormis
- c. Käsitsi paber kandjale

- a. HEVKO ise täidab kõik
- b. Õpetajad täidavad, HEVKO koordineerib/kontrollib
- c. Õpetajad täidavad HEVKO aitab/juhendab
- d. Õpetajad annavad andmed HEVKOle, HEVKO kirjutab need ümber kaardile
- e. I tasandi täidavad õpetajad
- f. Alates II tasandist täidab ainult HEVKO
- g. Spetsialistid (logopeed/psühholoog) kirjutavad ise kaardile,
- h. Spetsialistid (logopeed/psühholoog) kirjutavad, HEVKO kannab kaardile

HEVKO on eripedagoog

HEVKO on aineõpetaja/klassiõpetaja

HEVKO on õppealajuhataja

HEVKO on sotsiaalpedagoog

muu

Intervjuu küsimustiku lisa 2

Intervjuu nr

.....

/kuupäev, kellaaeg/

Milliseid põhimõtteid järgid rohkem, milliseid vähem vaatluskaarte täites või nende täitmist korraldades.

põhimõte	4- väga oluline	3- pigem oluline	2- pigem ei ole oluline	1- ei ole oluline
ÕIKI olevad andmed on kogutud ausalt ja seaduslikult				
ÕIKI olevad andmed on eesmärgikohased (vajalikud vaid kvalifitseeritud hariduse tagamiseks)				
ÕIKI andmeid minimaalselt (ainult need, mis on vajalikud määratletud eesmärkide saavutamiseks)				
ÕIKI olevate andmete kasutamine on piiratud (on määratletud isikud, kes saavad andmeid kätte)				
ÕIKI olevad andmed peavad olema kvaliteetsed (ajakohased ja täielikud)				
ÕIKI olevate andmete turvaline säilitamine				
ÕIKI sisseadmisel peab lapsevanemat või muud lapse seaduslikku esindajat sellest teavitama				

Intervjuu küsimuse nr 1 vastused

	Kool nr 1	Kool nr 2	Kool nr 3	Kool nr 4
ÕIK täitmise vorm				
Arvutis vormile	X	X	X	X
Arvutis vabas vormis				
Käsitsi paber kandjale		X		X
Muu (selgitada)				
ÕIK täitja				
HEVKO ise täidab kõik				
Õpetajad täidavad, HEVKO koordineerib/kontrollib	X	X	X	X
Õpetajad täidavad HEVKO aitab/juhendab	X	X	X	X
Õpetajad edastavad andmed HEVKOle, HEVKO kirjutab need ümber kaardile			X	X
I tasandi täidavad õpetajad	X	X	X	X
Alates II tasandist täidab ainult HEVKO			X	X
Spetsialistid (logopeed/psühholoog) kirjutavad andmed ise kaardile	X	X		
Spetsialistid (logopeed/psühholoog) edastavad andmed HEVKOle, HEVKO kannab kaardile	X		X	X
Muud võimalused (täpsustada)				
Kes on koolis HEVKO				
HEVKO on eripedagoog	X	X	X	X
HEVKO on aineõpetaja/klassiõpetaja		X		
HEVKO on õppealajuhataja				
HEVKO on sotsiaalpedagoog				
Muu (täpsustada)				

Intervjuu küsimuse nr 2 vastuste kokkuvõte

	4- väga oluline	3- pigem oluline	2- pigem ei ole oluline	1- ei ole oluline
seaduslikkuse põhimõte	21 4	6	1	0
eesmärgikohasuse põhimõte	4			
minimaalsuse põhimõte	2	1	1	
kasutuse piiramise põhimõte	1	3		
andmete kvaliteedi põhimõte	3	1		
turvalisuse põhimõte	4			
individuaalse osaluse põhimõte	3	1		